

การดำเนินการชดเชยความเสียหายที่เกิดขึ้นเนื่องจากสิ่งแวดลอมเป็นพิษ

ในกรณีที่ผู้ได้รับความเสียหายไม่ว่าจะเป็นความเสียหายต่อชีวิต ร่างกาย อนามัยหรือทรัพย์สิน ผู้ประสบเหตุที่จะได้รับการเยียวยาความเสียหายจากผู้ที่ก่อให้เกิด ความเสียหายตามหลักเกณฑ์แห่งกฎหมายแพ่ง ในกรณีทำนองเดียวกันนี้หากมีผู้ได้รับความเสียหายเนื่องจากสิ่งแวดลอมเป็นพิษ โดยเฉพาะอย่างยิ่งชุมชนหรือย่านทรายที่เกิดขึ้นจาก แหล่งอุตสาหกรรมยอมเป็นการสมควรที่ผู้ได้รับความเสียหายนั้นจะได้รับค่าทดแทนอันเป็น การเยียวยาความเสียหายที่เกิดขึ้น ซึ่งในหลักเกณฑ์เพื่อดำเนินการให้ชดเชยความเสียหาย ชดเชยความเสียหายที่เกิดขึ้นนั้นแยกพิจารณาได้เป็น 2 วิธีการด้วยกันกล่าวคือ

1. การเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนตามกฎหมายแพ่งและขบวนการยุติธรรมทางศาล
2. ทฤษฎีการเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนเนื่องจากความเสียหายที่เกิดขึ้นจาก สิ่งแวดลอมเป็นพิษ

การเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนตามกฎหมายแพ่งและขบวนการยุติธรรมทางศาล

การเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนความเสียหายตามหลักเกณฑ์แห่งกฎหมายแพ่ง เพื่อเยียวยาความเสียหายที่เกิดขึ้นเนื่องจากสิ่งแวดลอมเป็นพิษนั้น ในเบื้องต้นสมควร พิจารณาหลักเกณฑ์ไปซึ่งปรากฏในหลักกฎหมายแพ่งว่าควรละเมิดดังต่อไปนี้ กล่าวคือ

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์บัญญัติหลักเกณฑ์สำหรับความรับผิดในกรณีละเมิด ไว้ในมาตรา 420 ว่า "ผู้ใดจงใจหรือประมาทเลินเล่อทำต่อบุคคลอื่นโดยผิดกฎหมายให้เขา เสียหายถึงแก่ชีวิตก็ดี แก่ร่างกายก็ดี อนามัยก็ดี เสรีภาพก็ดี ทรัพย์สินหรือสิทธิอย่างหนึ่ง อย่างใดก็ตามหาว่าผู้นั้นทำละเมิดจำต้องชดเชยค่าสินไหมทดแทนเพื่อการนั้น"

มาตรา 420 เป็นหลักเกณฑ์ทั่วไปสำหรับวินิจฉัยการทำละเมิดซึ่งก่อให้เกิดความ
 รับผิดและกฎหมายบังคับให้ใช้คำสั่งใหม่ทดแทน คำว่า " สิทธิ " ตามมาตรา 420 เป็น
 สิทธิที่ตามกฎหมายคือต้องเป็นสิทธิที่กฎหมายไทยรับรองคุ้มครองและบังคับแก่บุคคลได้
 ทั่วไป ใครทำให้เสียหายแก่สิทธิเช่นนี้ย่อมเป็นการผิดกฎหมาย ศาลฎีกาได้วางหลักไว้ใน
 คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 124/2487 ว่า "...สิทธิ...ได้แก่ประโยชน์อันบุคคลมีอยู่...ถ้าบุคคล
 อื่นมีหน้าที่ต้อง เคารพประโยชน์นั้นก็เป็นสิทธิ กล่าวคือได้รับการรับรองและคุ้มครองของ
 กฎหมาย..." ดังนั้นชีวิต ร่างกาย อนามัย เสรีภาพ ทรัพย์สิน จึงเป็นสิทธิที่มีอยู่ตาม
 กฎหมาย มีกฎหมายรับรองคุ้มครองมิให้ใครทำอันตรายและบุคคลอื่นมีหน้าที่ต้อง เคารพจะ
 ล่วงสิทธิ (breach of a duty) ดังกล่าวนี้โดยไม่มีอำนาจที่จะกระทำหรือไม่ป้องกัน
 ผลเสียหายในเมื่อคนมีหน้าที่ต้องกระทำหาได้ไม่ หน้าที่นี้อาจเกิดโดยมีกฎหมายบัญญัติไว้
 โดยตรงหรือโดยความสัมพันธ์อย่างอื่น หรือตามพฤติการณ์ที่คนทั่วไปตามฐานะในสังคมควร
 กระทำ ซึ่งคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1604/2506 วินิจฉัยว่า "...การทำละเมิดนั้นหมายความ
 รวมทั้ง การกระทำและการละเว้นในเมื่อมีหน้าที่ต้องกระทำเพื่อป้องกันผลเสียหายนั้น
 คว้ย..." คว้ยเหตุนี้การกระทำที่จะเป็นละเมิดตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของ
 ปรากฏว่า ผู้กระทำมีหน้าที่แล้วละเลยต่อหน้าที่ทำให้เกิดความเสียหายต่อสิทธิตามกฎหมาย²
 มาตรา 420 นี้ปรากฏหลักฐานการวางกฎหมายว่าได้เทียบเคียงมาจากมาตรา 709 ของ
 ประมวลกฎหมายแพ่งญี่ปุ่นและมาตรา 823 ของประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมัน ในประมวล
 กฎหมายแพ่งญี่ปุ่นมาตรา 709 บัญญัติว่า "ผู้ใดจงใจหรือประมาทเลินเล่อ กระทำต่อสิทธิของ

¹พจน์ ปุ่ปะปกคณ, คำบรรยายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยละเมิด,
 พิมพ์ครั้งที่ 2 แก้ไขเพิ่มเติม. (กรุงเทพมหานคร : แสงทองการพิมพ์, 2523), หน้า 5-7.

²เรื่องเดียวกัน, หน้า 30.

ผู้อื่น ต้องใช้คำสั่งใหม่ทดแทนเพื่อความเสียหายที่เกิดขึ้นจากการนั้น..." ("A person who violates intentional or negligently the rights of another is bound to make compensation for damages arising therefor...")

ประมวลกฎหมายแพ่งญีปุ่นมาตรา 709 ไม่มีคำว่า "ทำต่อบุคคลอื่นโดยผิดกฎหมาย" ทั้งนี้เพราะถือว่าการละเมิดสิทธิของผู้อื่นโดยจงใจหรือประมาทเลินเล่อเป็นผิดกฎหมายอยู่ในตัว และโดยทั่วไปแล้วผู้ก่อให้เกิดความเสียหายไม่มีอำนาจที่จะทำเช่นนั้นได้ และตามกฎหมายเยอรมันคำว่า "ทำต่อบุคคลอื่นโดยผิดกฎหมาย" หมายความว่า การประทุษร้ายต่อสิทธิของผู้อื่นโดยปราศจากอำนาจหรือเกินกว่าอำนาจที่มีอยู่ การละเมิดสิทธิของผู้อื่นเป็นผิดกฎหมายอยู่ในตัวโดยไม่จำเป็นต้องมีกฎหมายบัญญัติให้การกระทำเช่นนั้นผิดกฎหมาย เว้นแต่ผู้กระทำจะมีอำนาจกระทำเช่นนั้นได้ ซึ่งเฉพาะคำว่า "โดยผิดกฎหมาย" ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 420 แปลมาจากคำว่า "unlawfully" จากบทร่างที่ใช้ในมาตรา 823 ของประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมัน จึงมีความหมายในทางปฏิเสธเช่นเดียวกับคำว่า "มิชอบด้วยกฎหมาย" เท่านั้น¹ ซึ่งคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 502/2497 ใ้ความหลักไว้ว่า "...ถ้าจำเลยรู้แล้วฝ่าฝืนไม่ปฏิบัติตามหน้าที่ก่เป็นการกระทำผิดกฎหมายในตัว..." แสดงว่าศาลไทยโดยอ้อมรับหลักที่ว่า ถ้าการกระทำนั้นเป็นการล่วงละเมิดสิทธิหน้าที่ที่ของเคารพต่อสิทธิโดยไม่มีอำนาจกระทำโดยอ้อมเป็นการกระทำผิดกฎหมายในตัว ไม่จำเป็นต้องมีกฎหมายบัญญัติว่าการกระทำผิดเช่นนั้นเป็นผิดกฎหมายอีกชั้นหนึ่ง

อย่างไรก็ตามแม้บุคคลมีสิทธิอยู่ตามกฎหมาย การใช้สิทธิที่กฎหมายให้ไว้อาจเป็นละเมิดได้ ถ้าได้ใช้สิทธินั้นไปโดยมีเหตุให้เกิดเสียหายแก่ผู้อื่น อันเป็นหลักกฎหมายในเรื่องการใช้สิทธิเกินส่วน (L'abus de droit) ท่าน Louis Josserand ซึ่งเป็นผู้หนึ่ง

¹ จิตติ คิงศกทิม, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์บรรพ 2 มาตรา 354 ถึงมาตรา 452 ว่าด้วยมูลแห่งหนี้, พิมพ์ครั้งที่ 4 แก้ไขเพิ่มเติม. (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2523), หน้า 173.

ที่กำหนดคทฤษฎีการใช้สิทธิเกินส่วนถือหลักว่า การกระทำที่ถูกต้องตามสิทธิหนึ่ง แต่ต้องห้ามตามหลักกฎหมายทั่วไปนั้น เป็นเรื่องที่เป็นไปได้ ซึ่งหมายความว่า การกระทำที่ถูกต้องตามกฎหมายในกรอบแห่งสิทธิแต่ขัดกับหลักกฎหมายทั่วไปนั้น ย่อมเป็นการกระทำละเมิด¹ เพราะความธรรมดาสิทธิแต่ละสิทธิที่กฎหมายกำหนดให้ผู้นั้นมีอำนาจใช้นั้น กฎหมายได้กำหนดที่หมายไว้ด้วยแล้วว่ามอบให้ใช้เพื่อการใดการหนึ่ง สิทธิแต่ละสิทธินั้นจึงมีมูลเหตุสุดท้าย ('finalite') อันเป็นมูลเหตุทางชุมชนซึ่งผู้ทรงสิทธิจะต้องใช้ให้ถูกต้องตรงกับมูลเหตุสุดท้ายนี้ ผู้ใดได้รับสิทธิมาจะใช้ให้ผิดไปจากที่กฎหมายกำหนดที่หมายโดยใช้ไปอีกทางหนึ่งนั้นต้องเรียกว่าเป็นการใช้สิทธิเกินส่วน² ศาลฝรั่งเศสถือหลักว่า การใช้สิทธิจะต้องใช้เพื่อให้เกิดผลประโยชน์อย่างจริงจัง และชอบด้วยกฎหมาย การกระทำเพื่อแกล้งผู้อื่นและกระทำโดยไม่เกิดผลประโยชน์แก่ตนเอง³ หรือได้ใช้สิทธินั้น ๆ โดยไม่สุจริตหรือประมาทเลินเล่ออย่างร้ายแรง⁴ ย่อมเป็นการใช้สิทธิเกินส่วนและเป็นการกระทำละเมิด

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ได้วางหลักเกณฑ์การใช้สิทธิเกินส่วนไว้ 2 มาตรา คือมาตรา 5 บัญญัติว่า "ในการใช้สิทธิแห่งตน... ทานว่าบุคคลทุกคนต้องกระทำโดยสุจริต" และมาตรา 421 บัญญัติว่า "การใช้สิทธิซึ่งมีแก่จะให้เกิดเสียหายแก่บุคคลอื่นนั้น ทานว่าเป็นการอันมิชอบด้วยกฎหมาย" ซึ่งศาลไทยโดยคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1618/2512 ได้วางหลักว่า "...กรณีจะเป็นละเมิดตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 421 นั้น จะต้องเป็นการแกล้งโดยผู้กระทำความมุ่งหมายคือความเสียหายแก่ผู้อื่นฝ่ายเดียว แต่ถาเป็นการกระทำโดยประสงค์ต่อผลอันเป็นธรรมดาแห่งสิทธินั้นแม้ว่าโดยผู้กระทำจะเห็นว่าผู้อื่น

¹ จีค เศรษฐบุตร, หลักกฎหมายแพ่งลักษณะละเมิด, พิมพ์ครั้งที่ 2 (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2523), หน้า 141.

² เรื่องเดียวกัน, หน้า 144.

³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 147.

⁴ เรื่องเดียวกัน, หน้า 149.

จะได้รับความเสียหายบ้างก็ไม่เป็นละเมิด..." จึงเห็นได้ว่าในกฎหมายไทยกรณีใช้สิทธิ ซึ่งมีแต่จะเกิดความเสียหายแก่บุคคลอื่นถือว่าเป็นละเมิดเช่นกัน¹ แต่ผู้เขียนเห็นว่า การกระทำละเมิดโดยใช้สิทธิเกินส่วนตามกฎหมายไทยวินิจฉัยกรรมที่แสดงออกมามีภายนอกอันเป็นหลักวินิจฉัยการกระทำทั่ว ๆ ไป เพื่อค้นหาความรู้สึภายในของผู้กระทำว่า จงใจ แกลง ให้เกิดความเสียหายแก่ผู้อื่นหรือไม่เท่านั้น ซึ่งหากเป็นกรณีแหล่งอุตสาหกรรมก่อให้เกิดมลพิษ (Pollution) เช่น เสียงดัง ความสั่นสะเทือน กลิ่นเน่าเหม็น น้ำโสโครก ควันหรือ ไข้ดำ จึงนิยมเป็นการกระทำที่เห็นได้ชัดและพิสูจน์การใช้สิทธิเกินส่วนได้ แต่หากเป็น กรณีแหล่งอุตสาหกรรมใช้สิทธิปล่อยสารมลพิษ (pollutants) ที่มีมาตรฐานตามกฎหมาย แต่มีปริมาณต่อวันเป็นจำนวนมากออกสู่สิ่งแวดล้อมและสารมลพิษเหล่านั้นได้ถูกสะสมในสิ่งแวดล้อมจนเกิดเป็นพิษภัยหรือเกิดความเสียหายแก่ผู้อื่นแล้ว หลักกฎหมายตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์หาได้วินิจฉัยไปถึงมูลเหตุสุดท้าย (finalite') ของชุมชนอันได้แก่ความปลอดภัยของบุคคลในประชาคมด้วยไม่ เพราะคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1618/2512 นี้กล่าวไว้ ด้วยว่า "...ถ้าเป็นการกระทำโดยประสงค์โดยคนอื่นเป็นธรรมดาแห่งสิทธินั้นแม้จำเลย ผู้กระทำจะเห็นว่าผู้อื่นจะได้รับความเสียหายบ้างก็ไม่เป็นละเมิด..." ดังนั้นการที่จะวินิจฉัย ว่าแหล่งอุตสาหกรรมที่ปล่อยของเสียออกสู่สิ่งแวดล้อมในปริมาณมาตรฐานตามที่กฎหมาย ว่าด้วยโรงงานอุตสาหกรรมกำหนดไว้ เป็นการใช้สิทธิอันมีแต่จะให้เกิดความเสียหาย แก่บุคคลอื่นตามมาตรา 421 จึงเป็นกรณีที่มิชัดแจ้งและไม่ต้องด้วยหลักเกณฑ์การใช้สิทธิ เกินส่วนตามกฎหมายไทย

"จงใจ" ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 420 คือ "จงใจ... ทำ...ให้เขาเสียหาย" หมายความว่า กระทำโดยรู้ส่วนถึงผลเสียหายที่จะเกิดจากการกระทำโดยรู้ว่าการกระทำนั้นอาจจะเกิดผลเสียหายแก่ผู้อื่น หรือทำโดยที่เข้าใจว่า

¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 155.

จะมีผลเสียหายแม้จะเล็กน้อยเพียงใดก็เป็นการกระทำที่ก่อให้เกิดความเสียหายโดยจงใจ เช่นเดียวกัน และหมายความรวมถึงการกระทำโดยรู้ข้อเท็จจริงซึ่งแม้ในใจจริงของผู้กระทำไม่คิดว่าการที่จงใจกระทำลงไปนั้นจะเกิดความเสียหายขึ้น ดังนั้นก็ถือเป็นการกระทำโดยจงใจ อันเป็นหลักวินิจฉัยการกระทำโดยรู้สำนึกถึงผลเสียหายที่จะเกิดขึ้น¹ จึงเห็นได้ว่าการกระทำโดยจงใจในกรณีละเมิดเป็นการกระทำที่ก่อให้เกิดผลเสียหายเกิดขึ้นต่างหากจากการกระทำ ถ้ามีเพียงแต่การกระทำโดยไม่มีผลเสียหายย่อมไม่เป็นละเมิด การกระทำโดยจงใจจึงหมายความว่าถึงการกระทำโดยประสงค์ต่อความเสียหายที่เกิดขึ้นหรือเห็นได้โดยแน่ชัดว่าความเสียหายจะเกิดขึ้น แม้ความเสียหายจะเกิดขึ้นเล็กน้อยกว่าที่ประสงค์เพียงใด ก็เป็นการกระทำละเมิดโดยจงใจ ความเสียหายที่เกิดขึ้นนอกเหนือความประสงค์เป็นเพียงค่าสินไหมทดแทนที่ค่อนข้างมากขึ้นหรือน้อยลงตามมาตรา 438 เท่านั้น

การกระทำโดย "ประมาทเลินเล่อ" หมายความว่าถึงการกระทำโดยไม่จงใจ แต่ไม่ใช่ความระวังอันสมควรที่จะใช้ รวมถึงการกระทำในลักษณะที่บุคคลผู้มีความระวังจะไม่กระทำ เช่นมึนเมา ในความรับผิดชอบทางละเมิดนั้นระดับความระวังที่จะสมมุติขึ้นเปรียบเทียบกับมาตรฐานเพื่อวินิจฉัยความรับผิดชอบของผู้กระทำ ความเสียหายนั้นต้องเปรียบเทียบ กับบุคคลที่มีความระวังตามพฤติการณ์และตามฐานะในสังคม เช่นเดียวกับผู้กระทำความเสียหาย บุคคลที่สมมุติขึ้นเปรียบเทียบ (in abstracto) ในความรับผิดชอบทางละเมิดนั้น ต้องเป็นบุคคลที่มีสภาพทางร่างกาย (physical attributes) อย่างเดียวกับผู้ทำความเสียหาย มีสติปัญญาความสามารถทางจิตใจเป็นปกติและต้องอยู่ในพฤติการณ์ภายนอก เช่นเดียวกับผู้กระทำความเสียหายด้วย² ประมาทเลินเล่อจึงเป็นการกระทำโดยรู้สำนึก

¹ จิตติ คิงศกพิชัย, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์บรรพ 2 มาตรา 354 ถึงมาตรา 452 วาควยมูลแห่งหนึ่ง, พิมพ์ครั้งที่ 4 แกไขเพิ่มเติม., หน้า 178.

² เรื่องเดียวกัน, หน้า 180.

อยู่ว่าเป็นการเสี่ยงที่จะเกิดภัย แม้ไม่แน่ว่าจะเกิดและคิดว่าคงสามารถหลีกเลี่ยงผลนั้น
ได้แต่ในที่สุดได้เกิดความเสี่ยงขึ้นการที่บุคคลจะกระทำภารกิจซึ่งต้องใช้ความระมัด
ระวังไม่ให้เกิดความเสี่ยงแก่ผู้อื่น ดังสุภาษิตกฎหมายว่า "การใช้สิทธิให้ใคร่ประโยชน์
แก่ตน ต้องมิให้ผู้อื่นได้รับความเสียหาย" (Sic utere tuo ut alterum non laedas)
เมื่อเกิดความเสี่ยงขึ้นยอมเป็นละเมิด หลักกฎหมาย Common Law ทั้งในอังกฤษและ
สหรัฐอเมริกาในเรื่องประมาทเดิน เลื่อนมีหลักเกณฑ์มาตรฐานการใช้ความระมัดระวัง
(The Standard of Care) ของผู้กระทำว่า ถ้าทำโดยประมาททกสภาพอันตรายไว้
และสามารถคาดเห็นว่าจะเกิดความเสี่ยงขึ้นได้ ต้องรับผิดชอบในความเสียหายที่เกิดขึ้นนั้น
แม้จะมีเหตุสุดศอกแทรกจากที่คาดคิดไว้ เพราะผู้กระทำมีหน้าที่โดยอาจคาดเห็นได้ว่า
จะเกิดความเสี่ยงขึ้นต่อผู้อื่น¹ ซึ่งแม้ในประเทศที่ใช้ระบบประมวลกฎหมายจะยังไม่
ยอมรับหลักเกณฑ์ หน้าที่ใช้ความระมัดระวัง (duty of care) นี้ทั้งหมดแต่ศาลไทย
เคยใช้หลักเกณฑ์ในการวินิจฉัยความรับผิดทางละเมิดดังกล่าวที่พยานฎีกาที่ 1087/2517
สรุปสาระสำคัญได้ว่า "กรมไปรษณีย์ไม่ต้องรับผิดชอบในเช็คเดินทางที่ส่งทางไปรษณีย์ซึ่งหาย
ไปแล้วมีผู้นำไปปลอมขอความรับเงินไป เพราะจำเลยไม่มีหน้าที่จะต้องรับรู้และรับผิดชอบใน
วัตถุประสงค์ซึ่งโจทก์มีได้แจ้งการส่งตั๋วแลกเงินเพื่อเดินทางแก่จำเลย เป็นความเสียหายที่
จำเลยไม่สามารถคาดเห็นได้" อย่างไรก็ตามแม้ความสามารถคาดเห็นได้เป็นหลักที่อาจ
นำมาพิจารณาการกระทำในความรับผิดทางละเมิดตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ได้
แต่ผู้กระทำจะต้องใช้ความระมัดระวังเป็นพิเศษเมื่อทำให้ผู้อื่นเสียหายและความเสียหายเป็นผล
เกิดขึ้นจากการกระทำหรือละเว้นโดยจงใจหรือประมาทเลินเล่อซึ่งอาจจะเกิดขึ้นเท่าที่
เห็นหรืออาจจะเกินความคาดหมายหรืออาจจะเกิดขึ้นสืบเนื่องต่อกันไป ความเสียหาย

¹ Sir John Salmond, The Law of Torts, 6th.ed. (London: Sweet & Maxwell, 1924), pp. 26-28 .

เหล่านี้คือความรับผิดชอบที่กระทำของชกไซ้ใหญ่เสียหายตามที่บัญญัติไว้ในกฎหมายว่าด้วย
 ละเมิดอันได้แก่ความสัมพันธ์ระหว่างเหตุกับผลที่เกิดขึ้น ซึ่งตามหลักเกณฑ์ความรับผิดชอบทาง
 ละเมิดถ้าความสัมพันธ์ไม่มีหรือเชื่อมต่อกันไม่ได้ ผลนั้นก็มีไ้เกิดจากเหตุ และไม่ของ
 พิจารณาความรับผิดชอบตามกฎหมายละเมิดต่อไปอีก ปัญหา "ความสัมพันธ์ระหว่าง
 การกระทำกับผลของการกระทำ" ยังเคลือบคลุมอยู่มากไม่มีหลักแน่นอนที่จะปรับแก้กรณี
 ต่าง ๆ ได้ทั่วไปทุกกรณี ศาลในประเทศต่าง ๆ ไม่พยายามวางหลักในเรื่องนี้เป็นแต่
 วินิจฉัยว่าการกระทำของจำเลยเป็นเหตุให้เกิดผลเช่นนั้นหรือไม่ โดยให้ข้อต่าง ๆ กัน
 เช่น เหตุกับผลธรรมดา (natural) ใกล้ชิด (proximate) โดยตรง (direct)
 สำคัญ (substantial) และเหตุอันก่อให้เกิดผล (cause génératrice) เป็นต้น มี
 แขนงนักนิติศาสตร์เยอรมันเท่านั้นที่วางทฤษฎีในเรื่องนี้ขึ้นไว้และถือไว้ว่าสำคัญอยู่ 2 ทฤษฎี
 ซึ่งมีหลักดังนี้

1. ทฤษฎีความเท่ากันแห่งเหตุหรือทฤษฎีเงื่อนไข (l'équivalence des
 conditions, les conditions sine qua non) ทฤษฎีนี้ถือว่า ถ้าไม่มีการกระทำ
 ดังที่ถูกกล่าวหาแล้วผลจะไม่เกิดขึ้นเช่นนั้น ต้องถือว่าผลที่เกิดขึ้นนั้นเป็นผลอันเกิดจาก
 การกระทำที่ถูกกล่าวหา แม้ผลอันหนึ่งอาจเกิดขึ้นได้จากเหตุหลาย ๆ ประการ ถ้าการ
 กระทำของผู้ถูกกล่าวหาเป็นเหตุอันหนึ่งในเหตุหลาย ๆ เหตุนั้นด้วยแล้วผู้นั้นต้องรับผิดชอบ
 โดยไม่ต้องคำนึงถึงว่ายังมีเหตุอื่นอีกที่ก่อให้เกิดความเสียหายนั้นด้วย เพราะถือว่าเหตุ
 ทุก ๆ เหตุมีน้ำหนักเท่ากันและทุก ๆ เหตุทำให้เกิดผลขึ้นได้โดยไม่มีเหตุใดสำคัญกว่ากัน

¹พจน์ ปุซาปาคม, คำบรรยายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยละเมิด,
 พิมพ์ครั้งที่ 2 แก้ไขเพิ่มเติม., หน้า 195-196 .

²จิตติ กิ่งศกพิชัย, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์บรรพ 2 มาตรา
 354 ถึงมาตรา 452 ว่าด้วยมูลแห่งหนี้, พิมพ์ครั้งที่ 4 แก้ไขเพิ่มเติม., หน้า 212 .

2. ทฤษฎีมูลเหตุเหมาะสม (causalité adequate) ทฤษฎีนี้ถือว่าในบรรดาเหตุทั้งหลายที่ก่อให้เกิดผลขึ้นนั้นผู้กระทำการใด ๆ จะต้องรับผิดชอบเฉพาะแต่เหตุที่ตามปกติย่อมก่อให้เกิดผลเช่นนั้นเท่านั้น ซึ่งผลที่เกิดขึ้นจะต้องไม่ทางใดลงจนความคิดเห็นของคนธรรมดาไม่สามารถคาดหมายได้

ทฤษฎีทั้งสองนี้ต่างมีข้อดีและข้อเสียอยู่ด้วยกัน ทฤษฎีเงื่อนไข ถือหลักว่าถ้าไม่มีการกระทำของผู้ใด ความเสียหายจะไม่เกิดขึ้น จึงต้องรับผิดชอบ มีข้อดีที่เป็นหลักซึ่งตรงกับความเป็นจริงตามธรรมชาติ แต่ก็มีข้อเสียเพราะอาจทำให้จำเลยต้องรับผิดชอบโดยไปโดยไม่ชอบเขต ตลอดจนถึงความเสียหายที่ไม่มีใครคาดหมายได้ก็ของรับผิดชอบ ส่วน ทฤษฎีมูลเหตุเหมาะสม ถือว่าผลที่ผู้กระทำจะรับผิดชอบจะเป็นผลที่ตามปกติควรเกิดจากการกระทำของผู้กระทำนั้น มีข้อดีที่ตรงกับหลักวินิจัยความผิดหรือความประมาทเลินเล่อของจำเลย ซึ่งต้องวินิจฉัยตามพฤติการณ์บุคคลในฐานะนั้น จำเลยควรจะทราบ มีข้อเสียที่จำกัดผลที่ผู้กระทำต้องรับผิดชอบแคบอยู่ในวงที่ผู้กระทำควรได้คาดเห็นเท่านั้น ขัดกับความเป็นจริงที่อาจมีความเสียหายที่เป็นผลโดยตรงจากการกระทำของจำเลยแท้ ๆ แต่จำเลยผู้กระทำละเมียดกลับไม่ต้องรับผิดชอบ ทำให้ผู้เสียหายซึ่งไม่มีส่วนทำอะไรผิดเลยต้องรับบาปเคราะห์ไปโดยลำพังตามยถากรรม

ในกฎหมายอังกฤษ ศาลอังกฤษได้กล่าวถึงผลที่จำเลยจะต้องรับผิดชอบไว้ในคดี *In re Polemis and Furness, Withy & Co. (1921)* ซึ่งข้อเท็จจริงได้ความว่าโจทก์ให้จำเลยเช่าเรือรับจ้างขนน้ำมันเบนซิน จำเลยเอาถังน้ำมันเบนซินใส่เรียงในระวางใต้ท้องเรือแล้วปิดไว้ น้ำมันบางถังรั่วเกิดเป็นไอน้ำมันอยู่ในท้องเรือนั้น เมื่อเรือแวะจอดระหว่างทางได้มีการเปิดท้องเรือขนย้ายถังน้ำมัน คนเรือของจำเลย

¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 214

เขาไม่กระดานพาดปากช่องทางเขาทองเรือเพื่อรับถังน้ำมันแล้วเอาขึ้นจันทันถึงน้ำมัน
 ขึ้นมา ระหว่างนั้นคนเรือของจำเลยปล่อยให้เชือกกว่ามากระทบไม้กระดานที่พาดอยู่นั้น
 ทำให้ไม้กระดานตกลงไปในท้องเรือแล้วกระทบกับบางสิ่งใต้อท้องเรือเกิดเป็นประกายไฟ
 ขึ้น และประกายไฟทำให้ไขมันเกิดระเบิดขึ้นไฟไหม้เรือเสียหายทั้งลำ ศาลตั้งว่าคน
 ของจำเลยประมาทเลินเล่อในการทำให้ไม้กระดานตกลงไป แม่วินิจฉัยจะไม่อาจคาดหมาย
 ได้ว่าความเสียหายจะเกิดขึ้นมากมายถึงเพียงนั้น แต่เมื่อเป็นผลโดยตรง (direct
 consequence) จากความประมาทของจำเลยแล้ว จำเลยต้องรับผิดชอบเจ้าของเรือ
 โดยต้องชำระค่าเรือนั้น เหตุที่วินิจฉัยจะคาดหมายได้หรือไม่นี้มีความสำคัญในการวินิจฉัย
 ว่าจำเลยประมาทเลินเล่อหรือไม่เท่านั้น แต่ไม่สำคัญในการวินิจฉัยว่าจำเลยจะต้อง
 รับผิดชอบในความเสียหายมากหรือน้อยเพียงไร ถ้าเป็นผลโดยตรงจากการกระทำของ
 จำเลยแล้ว แม้จะไม่เป็นที่คาดหมายถึงความเสียหายนั้นได้ จำเลยก็จะต้องรับผิดชอบ¹ หลักที่
 ศาลอังกฤษใช้วินิจฉัยคดีนี้คือจำเลยต้องรับผิดชอบในผลของความเสียหายอันเกิดขึ้นโดยตรง
 จากการกระทำของจำเลยแม้จะไม่อาจคาดหมายได้ซึ่งตรงกับทฤษฎีเงื่อนไขตนเอง จน
 กระทั่งมีคดี Overseas Tankships (U.K.) Ltd. v. Morts Dock & Engineering
 Co. Ltd. (1961) หรือที่เรียกว่าคดี Wagon Mound ซึ่งขอ
 เที่ยงใจได้ว่าความจริงโจทก์เป็นเจ้าของธุรกิจมีโรงงานและเครื่องมือเครื่องใช้จำนวนมาก
 มากอยู่บริเวณท่าเทียบเรือซิดนีย์ จำเลยเป็นผู้เช่าเรือ Wagon Mound ซึ่งจอดเติมน้ำมัน
 น้ำมันอยู่ห่างจากท่าเรือของโจทก์ประมาณ 600 ฟุต โดยความประมาทเลินเล่อของลูก
 จ้างจำเลยทำให้น้ำมันที่กำลังเติมอยู่ไหลลงสู่ทะเลเป็นจำนวนมาก หลังจากนั้นประมาณ
 60 ชั่วโมงลมและกระแสน้ำได้พัดพาเอาน้ำมันและสิ่งติดไฟอื่น ๆ เข้าสู่ฝั่งและเข้าไป
 ไต่ท่าเทียบเรือของโจทก์ ในวันเกิดเหตุโจทก์กำลังซ่อมเรือลำหนึ่งอยู่ท่าเทียบเรือของ
 โจทก์ ซึ่งในการซ่อมเรือต้องใช้เครื่องมือโลหะและเครื่องมือไฟฟ้า โลหะร้อนบางส่วน

¹ Sir John Salmond, The Law of Torts, 6th.ed., pp. 138-142.

ที่หลอมตัวจากการเชื่อมโคตกลงไปไต่หา เทียบ เรือของ โจทก์ซึ่งมีน้ำมันและสิ่งติดไฟดังกล่าวยู่ไต่หาเทียบ เรืออื่น เป็นผลให้เกิดเปลวไฟลุกไหม้ น้ำมันแล้วลามไปไหม้หาเทียบ เรือของโจทก์เสียหาย ศาลสูงอังกฤษพิพากษาว่า จำเลยไม่ต้องรับผิดชอบในเพลิงที่ลุกไหม้หาเทียบ เรือของโจทก์ เพราะความเสียหายที่เกิดขึ้นนั้นไม่มี เหตุอันสมควรที่จะคาดเห็นล่วงหน้าได้ ซึ่งแสดงว่าในปัจจุบันศาลอังกฤษถือหลักทฤษฎีมูลเหตุ เหมาะสม โดยบรรทัดฐานแห่งคดี Wagon Mound นี้เป็นหลัก¹.

ศาลสหรัฐอเมริกาได้วางหลักเกณฑ์ไว้ในคดีสำคัญของรัฐนิวยอร์ก ระหว่าง Palsgraf & Long Island R.Co, (1928) ซึ่งข้อเท็จจริงแห่งคดีได้ความว่า จำเลยก่อความเสียหายให้เกิดขึ้นแก่บุคคลหนึ่งแล้วผลของความเสียหายขยายออกไปกระทบสิ่งของที่อยู่ในบริเวณนั้น สิ่งของใดแตกออกและแพร่กระจายไปทำ ความเสียหายให้แก่บุคคลภายนอกซึ่งอยู่ห่าง 300 ฟุต ปัญหาของคดีนี้คือบุคคลภายนอกจะเรียกร้องค่าเสียหายจากจำเลยได้หรือไม่ ศาลสูงโคตพิพากษาโดยเสียงข้างมาก (4 ต่อ 3) ว่าเรียกค่าเสียหายไม่ได้ โดยให้ความเห็นในการวินิจฉัยว่า แม้การกระทำใด ๆ ของจำเลยจะต้องมีหน้าที่ใช้ความระมัดระวังไม่ก่อให้เกิดความเสียหายแก่ผู้อื่น แต่จำเลยต้องรับผิดชอบในความประมาทเลินเล่อเพียงเท่าที่สามารถมองเห็นหรือคาดหมายได้ว่าจะเกิดความเสียหายขึ้นแก่ผู้อื่น ซึ่งขอบเขตความรับผิดชอบจำกัดเพียงหน้าที่ระมัดระวังที่มีต่อผู้ที่อยู่ในบริเวณอันตรายที่เห็นประจักษ์เท่านั้น จำเลยจึงไม่มีหน้าที่ใช้ความระมัดระวังต่อผู้ภายนอกขอบเขตบริเวณอันตรายดังกล่าวแต่ประการใด กรณีตามคดีนี้ความเสียหายที่เกิดขึ้นจึงไม่เป็นการกระทำโดยประมาทเลินเล่อต่อบุคคลที่อยู่ภายนอกบริเวณอันตรายที่เห็นประจักษ์นั้นและต้องถือว่า

¹ไพจิตร ปุณณพันธ์, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ลักษณะละเมิด, พิมพ์ครั้งที่ 4 แก้วไข่มุกพิมพ์. (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2522), หน้า 38.

เป็นอุบัติเหตุที่ไม่อาจป้องกันได้ ศาลสหรัฐอเมริกายังคงถือการวินิจฉัยกรณีเช่นคดีนี้เป็นบรรทัดฐานอยู่ในปัจจุบัน¹

ในกฎหมายฝรั่งเศส ศาลไม่ยอมผูกมัดที่จะวินิจฉัยคดีโดยอาศัยทฤษฎีใด แต่แนวคำวินิจฉัยของศาลยอมรับว่ามีเหตุใดหลาย เหตุที่อาจก่อให้เกิดความเสียหายอันหนึ่งขึ้น โดยวินิจฉัยความรับผิดชอบตามความหนักเบาแห่งความผิดซึ่งใดแก่ความจงใจหรือประมาทเดินเลอของผู้ที่เกี่ยวข้องของท่านเองเดียวกับมาตรา 438 ของไทยอันมีนัยไปในทางทฤษฎีความเท่ากันแห่งเหตุหรือทฤษฎีเงื่อนไข ซึ่งตำรากฎหมายฝรั่งเศส เรียกผลนั้นว่าผลโดยตรงเช่นเดียวกัน²

กฎหมายญี่ปุ่น ศาลวินิจฉัยโดยอาศัยเหตุผลในการพิจารณาข้อเท็จจริงแห่งคดีว่า ถ้าความเสียหายนั้นจะไม่อาจเกิดขึ้นได้โดยหากว่าจำเลยไม่เป็นผู้ก่อให้เกิดความเสียหายขึ้น ดังนั้นยอมสันนิษฐานได้ว่าจำเลยเป็นผู้ต้องรับผิดชอบ และในการคำนวณค่าเสียหายศาลกำหนดได้ตามความเสียหายที่สัมพันธ์กับการทำละเมิดดังกล่าวนั้นโดยไม่มีข้อจำกัดอย่างกรณีไม่ชำระหนี้³

กฎหมายไทยมิได้บัญญัติว่าผลเช่นใดที่ผู้ทำละเมิดจะต้องรับผิดชอบ ซึ่งในคำวินิจฉัยของศาลไทยได้กล่าวถึงผลที่ควรรับผิดชอบในทางละเมิดเป็นแนวทางไว้ดังคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 271/2467 "...กรรมการศาลฎีกาเห็นว่า ตามกฎหมายเมื่อปรากฏว่าฝ่ายใดเดินเลอ

¹ Smith's Outline of Torts for Law School , อ้างถึงใน พจนานุกรม, คำบรรยายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยละเมิด, พิมพ์ครั้งที่ 2 แก้วไขเพิ่มเติม., หน้า 214-216.

² Précis, de Droit Civil, 9th .ed., 1954 อ้างถึงใน จิตติ ดิงศกัทธิย์ คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์บรรพ 2 มาตรา 354 ถึงมาตรา 452 ว่าด้วยมูลแห่งหนี้, พิมพ์ครั้งที่ 4 แก้วไขเพิ่มเติม., หน้า 215-216

³ de Becker, Principles & Practice of the Civil Code of Japan 1921, อ้างถึงในเรื่องเดียวกัน, หน้า 216 .

ฝ่ายนั้นต้องรับผิดชอบในผลซึ่งเกิดขึ้นโดยธรรมดาและโดยตรงจากความเลินเล่อนั้น...คำเสียหาย
ที่โจทก์ฟ้อง เรียกว่าเกิดขึ้นจากความผิดของจำเลยหรือคนของจำเลยโดยตรง..."

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 933/2472 "...ตามข้อเท็จจริงและเหตุผลในท้องส่วนดังกล่าว....

เป็นเหตุใกล้ชดที่ทำให้เรือเกิดโชนกันขึ้นก็คือการที่จำเลยฝ่าอันตรายโดยรู้อยู่แล้วว่าน่าจะเกิด
อันตรายขึ้น...โดยปราศจากความระมัดระวังอันสมควร..." คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 131/2496

"...กฎหมายจะดูแลเหตุการณ์กระทำของบุคคลต่อเมื่อการกระทำนั้นเป็นผลธรรมดาหรือโดยตรงจาก
การกระทำหรือเป็นผลอันใกล้ชดกับเหตุ..." ซึ่งท่านศาสตราจารย์จิตติ ติงศภัทิย์ ได้ให้ความเห็น

เฉพาะคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 131/2496 นี้ว่า "ความจริงผลธรรมดา โดยตรงหรือใกล้ชดกับเหตุ
นั้นมีความหมายแตกต่างกันอยู่ในตัว"¹ เพราะตามนัยแห่งทฤษฎีแล้วผลธรรมาคือหลักทฤษฎี

มูลเหตุเหมาะสม แต่ผลโดยตรงเป็นหลักความรับผิดชอบที่กว้างออกไปกว่านั้นตามทฤษฎีเงื่อนไข

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 131/2496 จึงทำให้เข้าใจได้แต่เพียงว่า ถ้าการกระทำของจำเลยเป็นเหตุ
หนึ่งที่ทำให้เกิดผลขึ้นแม้จะไม่ใช่ผลธรรมดาจำเลยก็ต้องรับผิดชอบ ส่วนที่ว่าผลใกล้ชดกับเหตุนี้หมาย

ความไปในทางที่หากไม่มีอะไรมาแทรกแซงระหว่างเหตุกับผลที่เกิดขึ้นจนทำให้ความสัมพันธ์

ขาดตอนไป จำเลยต้องรับผิดชอบ อย่างไรก็ตามสมควรพิจารณาคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1789, 1790/2518

ประกอบพร้อมกันไปด้วย ซึ่งสาระสำคัญแห่งคดีมีดังต่อไปนี้ กล่าวคือ

"นางระวาค ฯ กับนายประกอบ ฯ โจทก์ ฟ้องกระทรวงการคลังโดย นายบุญมา ฯ
ปลัดกระทรวงการคลังที่ 1, นายจินดา ฯ ในฐานะผู้อำนวยการโรงงานกระสอบ
กระทรวงการคลังที่ 2 จำเลย ความปรากฏตามคำฟ้องว่า จำเลยใช้ที่ดินซึ่งอยู่ริมถนน
พหลโยธินฝั่งตะวันออก ประมาณระหว่างหลักกิโลเมตรที่ 39 - 40 ตำบลคลองหลวง
จังหวัดปทุมธานี ในระยะที่ไม่ห่างจากถนนพหลโยธิน เป็นโรงงาน และมีบ่อเผาเศษ
ปอ โดยมีคนของจำเลยควบคุม เมื่อเผาเศษปอที่เหลือจากการ

¹จิตติ ติงศภัทิย์ , คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 2 มาตรา

354 ถึงมาตรา 452 ว่าด้วยมูลแห่งหนี้, พิมพ์ครั้งที่ 4 แก้ไขเพิ่มเติม., หน้า 216 .

คดีเลือกแล้วทำให้ เกิดควันไฟครอบคลุมนิเวศน์เป็นประจำ ทั้งนี้โดยจำเลยรู้อยู่แล้วว่า
 เศษปอเป็นวัสดุติดไฟง่ายและเมื่อถูกไฟไหม้ก็ยอมเกิดควันไฟหนาทึบ ในการสูมทิ้งและเผา
 เศษปอดังกล่าวจำเลยมิได้จัดทำมาตรการป้องกันอย่างใดเพื่อมิให้เกิดไฟลุกไหม้เศษปอและ
 มิให้เกิดควันไฟซึ่งจะถูกลมพัดพาไปครอบคลุมนิเวศน์บริเวณถนนพหลโยธิน อันเป็นทางหลวง
 เหตุที่โจทก์ได้รับความเสียหายเนื่องจากผลโดยตรงแห่งการกระทำอันเป็นความประมาท
 เลินเล่ออย่างร้ายแรงของจำเลย เพราะถ้าไม่เกิดควันไฟครอบคลุมถนน นายประกอบ
 โจทก์ย่อมสามารถขับรถไปตามทางอย่างปกติไม่จำเป็นต้องหยุดรถเป็นเหตุให้ถูกชนและ
 นายวิชัยยอมสามารถมองเห็นรถของนางระวาคโจทก์ได้ก็จะต้องเกิดการชนกันขึ้น อันถือ
 ได้ว่าเป็นการละเมิดต่อโจทก์ทั้งสอง จำเลยทั้งสองจึงต้องชดเชยค่าสินไหมทดแทนแก่นาง
 ระวาคโจทก์ คือ (1) ค่าใช้จ่ายในการรักษาพยาบาลเป็นเงิน 4,773 บาท (2) ค่า
 เสียหายเนื่องจากได้รับความเจ็บปวดทุกข์ทรมานสาหัสเป็นระยะเวลาจนถึงทุพพลภาพ
 และเสียโฉมเป็นเงิน 50,000 บาท (3) ค่ารถยนต์ของโจทก์ซึ่งเสียหายถึงขนาดซ่อมแซม
 ให้คืนสภาพเดิมไม่ได้คิดเป็นราคา 100,000 บาท รวมค่าเสียหาย 154,773 บาท
 พร้อมดอกเบี้ยร้อยละ 7 ครึ่งต่อปีนับแต่วันทำละเมิดจนถึงวันฟ้องเป็นเงิน 9,410 บาท
 75 สตางค์ สำหรับความเสียหายที่นายประกอบโจทก์ได้รับนั้นคือได้รับบาดเจ็บสาหัส จน
 บัดนี้ยังไม่หายเป็นปกติถึงทุพพลภาพมีแผล รื้อรังฯ และนายประกอบโจทก์ต้องเสียค่าใช้จ่าย
 ใช้จ่ายในการรักษาพยาบาลเป็นเงินทั้งสิ้น 17,313 บาท จำเลยทั้งสองจึงต้องชดเชยค่า
 สินไหมทดแทนคือ (1) ค่าใช้จ่ายในการรักษาพยาบาลเป็นเงิน 17,313 บาท (2) ค่าเสีย
 หายเนื่องจากได้รับความเจ็บปวดทุกข์ทรมานแสนสาหัสเป็นเวลานานจนถึงทุพพลภาพคิด
 เป็นเงิน 100,000 บาท รวมเป็นเงิน 117,313 บาท พร้อมดอกเบี้ยร้อยละ 7 ครึ่ง
 ต่อปีนับแต่วันทำละเมิดจนถึงวันฟ้องเป็นเงิน 8,651 บาท 75 สตางค์ ขอให้พิพากษา
 บังคับจำเลยทั้งสองให้ร่วมกันและแทนกันชดเชยค่าเสียหายและดอกเบี้ยตั้งแต่วันทำละเมิด
 จนถึงวันฟ้องเป็นเงิน 164,183 บาท 75 สตางค์ พร้อมดอกเบี้ยร้อยละ 7 ครึ่งต่อปีของ
 เงินต้น 154,773 บาท ตั้งแต่วันฟ้องจนกว่าจำชำระเสร็จให้แก่นางระวาคโจทก์ กับให้

จำเลยทั้งสองร่วมกันและแทนกันใช้ค่าเสียหายและดอกเบี้ยนับแต่วันทำละเมิดจนถึงวันฟ้อง รวมเป็นเงิน 125,964 บาท 75 สตางค์ พร้อมด้วยดอกเบี้ยร้อยละ 7 ครั้งต่อไปในต้นเงิน 117,313 บาท นับแต่วันฟ้องจนกว่าจะชำระเสร็จให้แก่นายประกอบโจทก์ และให้จำเลยทั้งสองร่วมกันและแทนกันใช้ค่าฤชาธรรมเนียมกับค่าทนายความแทนโจทก์ด้วย

ศาลชั้นต้นพิจารณาแล้ว วินิจฉัยว่าจำเลยประมาทเลินเล่อกระทำละเมิดต่อโจทก์โดยผิดกฎหมายเป็นเหตุให้โจทก์ทั้งสองเสียหายแก่ร่างกาย อนามัยและทรัพย์สินของโจทก์จำต้องชดใช้ค่าสินไหมทดแทนเพื่อการเสียหายนั้น โดยคิดค่าพยาบาลรักษา 4,773 บาท ค่าเสียหายแก่ร่างกายและอนามัย 20,000 บาท ค่าซ่อมรถเป็นเงิน 60,000 บาท และค่ารถเช่าอีก 20,000 บาท รวมเงิน 104,773 บาท ให้แก่นางระวาดโจทก์ และคิดการรักษาพยาบาล 17,313 บาท และค่าเสียหายแก่ร่างกายและอนามัย 60,000 บาท รวมเงิน 77,313 บาท ให้แก่นายประกอบโจทก์ พิพากษาให้จำเลยทั้งสองร่วมกันใช้ค่าสินไหมทดแทนแก่นางระวาด โจทก์ และนายประกอบ โจทก์ ตามจำนวนเงินดังกล่าวพร้อมด้วยดอกเบี้ยในอัตราร้อยละ 7 ครั้งต่อไปนับแต่วันที่ 20 มกราคม 2514 อันเป็นวันที่ทำละเมิด และให้จำเลยร่วมกันใช้ค่าฤชาธรรมเนียมโดยกำหนดค่าทนายความให้จำนวนละ 3,000 บาท แทนโจทก์ด้วย

ศาลอุทธรณ์วินิจฉัยว่า ควรกำหนดค่าสินไหมทดแทนแก่กายและอนามัยให้แก่ นางระวาด โจทก์เพิ่มขึ้นอีก 10,000 บาท และให้แก่นายประกอบ โจทก์เพิ่มขึ้นอีก 20,000 บาท ก็นับให้รับผิดชดใช้ราคารถยนต์ให้แก่ นางระวาดโจทก์เต็มจำนวน 100,000 บาท พิพากษาแก้คำพิพากษาศาลชั้นต้นเป็นว่า ให้จำเลยทั้งสองร่วมกันใช้ค่าสินไหมทดแทนแก่นางระวาดโจทก์ 134,773 บาท และให้แก่นายประกอบ อดิภพันธุโจทก์ 97,313 บาท พร้อมด้วยดอกเบี้ยในอัตราร้อยละ 7 ครั้งต่อไปนับแต่วันที่ 20 มกราคม 2514 อันเป็นวันที่ทำละเมิดจนกว่าจะชำระเสร็จ และให้จำเลยร่วมกันใช้ค่าฤชาธรรมเนียมชั้นอุทธรณ์ เฉพาะค่าขึ้นศาลให้เสียเท่าที่โจทก์ชนะคดีโดยกำหนดค่าทนายความให้จำนวนละ 500 บาท นอกจากที่แก้คงเป็นไปตามคำพิพากษาศาลชั้นต้น

ศาลฎีกาวินิจฉัยว่า ในวันเกิดเหตุตามข้อ ได้มีควันไฟอันเกิดจากไฟไหม้ เศษปอ
 ในบ่อของโรงงานทดสอบของจำเลยซึ่งอยู่ห่างถนนพหลโยธินตรงที่เกิดเหตุประมาณ
 20 เมตร แล้วกลุ่มควันไฟดังกล่าวถูกลมพัดลอยไปครอบคลุมผิวจราจรบนถนนพหลโยธิน
 บริเวณที่เกิดเหตุในขณะที่รถยนต์บรรทุก 10 ล้อ ของกรมพลาธิการทหารบก รถยนต์
 โจทก์ รถยนต์นายวิชัย และรถยนต์ของคนอื่น ๆ อีกหลายคันกำลังขับวิ่งมาถึงพอดี
 จนต่างไม่สามารถมองเห็นทางข้างหน้าได้ จึงเป็นเหตุให้รถเกิดชนกันขึ้น โดยเฉพาะ
 รถโจทก์ถูกรถนายวิชัยวิ่งชนท้ายรถแล้วรถโจทก์ได้ไปชนกับรถบรรทุก 10 ล้อ ของ
 กรมพลาธิการทหารบก รถโจทก์เสียหายทั้งคันตามภาพถ่ายหมายเลข จ. 32 ถึง จ. 40
 นางระวาดโจทก์ได้รับบาดเจ็บสาหัสตามบันทึกการตรวจบาดแผลหมายเลข จ. 43 และ
 นายประกอบโจทก์ได้รับบาดเจ็บสาหัสตามบันทึกการตรวจบาดแผลหมายเลข จ. 44

ประเด็นแรกจำเลยฎีกาว่า สาเหตุที่เกิดไฟไหม้เศษปอขึ้นนั้นจำเลยมิได้ประมาท
 เดินเล่ออย่างใด โจทก์ไม่มีพยานรู้เห็นว่าคนงานคนใดของจำเลยเป็นคนจุดเผาเศษปอ
 ความจริงเศษปอเป็นของนายณรงค์ซึ่งได้ซื้อไปจากจำเลยความรับผิดชอบทั้งหลายควรตกอยู่
 กับนายณรงค์ การที่ลมพัดหอบเอาควันไฟไปครอบคลุมผิวจราจรบนท้องถนนนั้นเป็นเหตุ
 สุกวิสัยเป็นภัยนอกอำนาจอันไม่อาจป้องกันได้ เพราะไม่มีผู้ใดอาจสามารถทราบได้ว่า
 ลมจะเกิดขึ้นเมื่อใด เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นเป็นความประมาทของนายประกอบโจทก์ และ
 นายวิชัยโดยแท้ที่เสี่ยงภัยขับรถฝ่าควันเข้าไปเอง จำเลยจึงไม่ต้องรับผิดชอบ ศาลฎีกาได้
 พิเคราะห์พยานหลักฐานโจทก์จำเลยแล้ว ข้อเท็จจริงทั้งเป็นความจริงได้ตามที่โจทก์
 นำสืบว่า ที่บ่อของโรงงานทดสอบของจำเลยได้มีการเผาเศษปออันเป็นกิจการของ
 จำเลยโดยเป็นหน้าที่ของนายท้อ สุรกำเนิกซึ่งเป็นคนงานของโรงงานกระสอบของจำเลยและเป็น

ผู้ควบคุมดูแลคนงานของนายทรงซึ่ง เป็นคู่สัญญา เก็บปอฝอยกับโรงงานกระสอบของ
 จำเลยอีก 7-8 คน ทำการเผาเศษปอที่เหลือจากการเก็บคัดเลือกปอฝอยแล้วเป็น
 ประจำตลอดมา ส่วนที่จำเลยนำสืบว่ามีใครสั่งให้เผาเศษปอและนายหอ สุขกำเนิด
 มีชื่อคนงานของจำเลยนั้นยังรับฟังไม่ได้ถึงที่ศาลกลางทั้งสองได้วินิจฉัยไว้แล้ว ข้อเท็จจริง
 ยังไต่ความในทางพิจารณาอีกว่ากลุ่มควันไฟอันเกิดจากการเผาเศษปอของจำเลยดังกล่าว
 ปรากฏว่าก่อนเกิดเหตุคดีนี้ได้เคยถูกลมพัดพาไปครอบคลุมบริเวณที่เกิดเหตุในคดีนี้เป็น
 เหตุให้รถยนต์เกิดชนกันมาแล้ว 2-3 ครั้ง นายบรรลือ เกียรติทอง พยานจำเลยซึ่ง
 เป็นหัวหน้ากองบริการ โรงงานกระสอบของจำเลยก็ได้บอกความรับว่าได้มีเหตุการณ์
 ดังกล่าวแต่ก็ไม่ปรากฏว่าจำเลยได้จัดการวางมาตรการป้องกันอย่างใดคงปล่อยให้
 ปล่อยให้เหตุการณ์คงเป็นอยู่เช่นเดิมจนกระทั่งได้เกิดเหตุคดีนี้ขึ้นอีก ฉะนั้นการที่ลมพัดพา
 หอบเอาควันไฟไปครอบคลุมบริเวณท้องถนนบริเวณที่เกิดเหตุนั้น ศาลฎีกาเห็นว่าไม่
 เป็นเหตุสุดวิสัยซึ่งที่จำเลยฎีกา เพราะจำเลยยอมรับมาตั้งแต่ก่อนว่าลมอาจจะพัดพาเอา
 ควันไฟจากบ่อของโรงงานกระสอบของจำเลยไปครอบคลุมบริเวณท้องถนนบริเวณ
 เกิดเหตุในเวลาใด ๆ ก็ได้ ซึ่งจำเลยอาจจะป้องกันเหตุการณ์ดังกล่าวได้โดยย้ายบ่อ
 เผาเศษปอไปอยู่ที่อื่นให้ห่างไกลพอที่ลมไม่สามารถจะพัดพาควันไฟมาถึงบริเวณที่เกิดเหตุ
 ได้ จำเลยก็หาได้กระทำเช่นนั้นไม่ คดีจึงฟังได้ว่าจำเลยได้ประมาทเลินเล่ออย่างร้าย
 แรงเป็นเหตุให้โจทก์ทั้งสองได้รับความเสียหายตามฟ้อง ทั้งตามพฤติการณ์แห่งคดีข้อเท็จ
 จริงก็ยังฟังไม่ได้ว่าเป็นความผิดของนายประกอบ โจทก์หรือนายวิชัยซึ่งที่จำเลยฎีกา เพราะ
 ตามข้อเท็จจริงไต่ความว่าขณะที่นายประกอบ โจทก์ขับรถมาจนถึงที่เกิดเหตุนั้น นาย
 ประกอบ โจทก์ได้ชะลอความเร็วลงก็หอคิมนักลุ่มควันเข้ามาครอบคลุมรถยนต์นายประกอบ โจทก์
 จนไม่สามารถมองเห็นทางข้างหน้า จึงได้หยุดรถ ทันใดก็เกิดเหตุชนประเภกับกลุ่มควัน
 ไฟนี้ได้เกิดขึ้นอย่างกะทันหันโดยนายประกอบ โจทก์และนายวิชัยมิได้คาดคิดมาก่อนแม้
 แตรรถยนต์บรรทุก 10 ล้อ ของกรมพลศึกษาทหารบกซึ่งขับมาก่อนหน้ารถโจทก์ก็ประลบ

สภาวะการณ์เช่นเดียวกัน ที่ศาลอุทธรณ์วินิจฉัยว่าจำเลยเป็นฝ่ายประมาทเดินเลี้ยวต้อง
รับผิดชอบโจทก์มานั้น ศาลฎีกาเห็นพ้องด้วย

ประเด็นที่สอง โจทก์ฎีกาว่าตามพฤติการณ์และความร้ายแรงแห่งละเมิด ค่าสินไหม
ทดแทนเท่าที่ศาลอุทธรณ์กำหนดเพิ่มให้มานั้นยังไม่เป็นการเพียงพอแก่ความเสียหายที่โจทก์
ทั้งสองได้รับ และค่าสินไหมทดแทนเท่าที่โจทก์ทั้งสองได้เรียกร้องตามฟ้องมานั้น ไม่เป็น
การเกินสมควรฯ ศาลฎีกาได้พิจารณาถึงความเสียหาย หรืออนามัยของโจทก์ทั้งสอง
ที่ได้รับตลอดจนพฤติการณ์และความร้ายแรงแห่งละเมิดแล้ว เห็นว่าที่ศาลอุทธรณ์พิพากษา
ให้จำเลยทั้งสองชดเชยค่าสินไหมทดแทนส่วนนี้เพิ่มขึ้นอีก 10,000 บาท แก่นางระวาด
โจทก์ รวมเป็นเงิน 30,000 บาท และเพิ่มขึ้นอีก 20,000 บาท แก่นายประกอบโจทก์
รวมเป็นเงิน 80,000 บาท ล้นน้อยกว่าจำนวนที่โจทก์เรียกร้องคนละ 20,000 บาท
นั้นเป็นการเหมาะสมแล้ว ส่วนค่าเสียหายเกี่ยวกับรถยนต์ของนางระวาดโจทก์ที่ถูกชน
ซึ่งศาลอุทธรณ์พิพากษาให้จำเลยทั้งสองรับผิดชอบเพิ่มขึ้นอีกจำนวน 20,000 บาท รวมเป็น
เงิน 100,000 บาท เค็มตามฟ้องนั้น ก็โดยที่ศาลอุทธรณ์พิจารณาแล้วเห็นว่ารถที่ถูกชน
นั้นมีสภาพยับเยิน ไม่อาจใช้ประโยชน์อะไรจากรถคันนี้ได้อีก จำเลยจึงต้องรับผิดชอบชดเชย
ราคารถทั้งคันต่อโจทก์ ซึ่งศาลฎีกาพิจารณาแล้วเห็นว่ายังไม่มีความเหตุที่จะเปลี่ยนแปลงจุด
พินิจของศาลอุทธรณ์ในข้อนี้

พิพากษายืน ค่าฤชาธรรมเนียมในชั้นฎีกาให้เป็นพับกันไป "

คำพิพากษาฎีกาที่ 1789, 1790/2518 แสดงให้เห็นว่าคว้นไฟที่ถูกลมพัดไปครอบ
คลุมผิวจราจรเกิดจากการกระทำโดยความประมาทเดินเลี้ยวอย่างร้ายแรงของจำเลย เพราะ
จำเลยอาจป้องกันเหตุการณ์ดังกล่าวได้แต่หาได้กระทำไม่ จึงเป็นเหตุให้เกิดละเมิดขึ้น
บนผิวการจราจรและโจทก์ได้รับความเสียหาย ความเสียหายต้องเป็นความเสียหายที่
แน่นอน (Le prejudice ou dommage Certain) คือมีความ

เสียหายเกิดขึ้นและมีผู้ได้รับความเสียหายอันเป็นผลจากการกระทำละเมิดนั้น รวมถึงกรณีที่มีความเสียหายเกิดขึ้นแล้วแต่ยังคำนวณค่าไม่แน่นอนด้วย ซึ่งค่าเสียหายจากกรณีละเมิดนี้แม้จำเลยจะไม่ยกเป็นข้อต่อสู้ ความเสียหายมีเพียงใจโจทก์ของนำสืบให้ฟังได้ว่าค่าเสียหายสมดังที่โจทก์เรียกร้อง อย่างไรก็ตามหากโจทก์ไม่นำสืบหรือสืบไม่สมดังเรียกร้อง ศาลก็จะไม่ยกฟ้องและจะกำหนดให้ตามสมควรโดยอาศัยมาตรา 438 วรรคแรกซึ่งบัญญัติว่า "ศาลสินไหมทดแทนจะฟังใช้โดยสถานใจเพียงใจนั้น ให้ศาลวินิจฉัยตามควรแก่พฤติการณ์และความร้ายแรงแห่งละเมิด"

การที่ได้ศึกษาคำพิพากษาฎีกาทั้ง 4 ฉบับข้างต้นนี้ ผู้เขียนเห็นว่า "ความสัมพันธ์ระหว่างการกระทำกับผลของการกระทำ" ในส่วนความรับผิดของการกระทำนั้น ศาลไทยถือหลักสมส่วนระหว่าง 2 ทฤษฎีกล่าวคือ ถ้าไม่มีการกระทำซึ่งถูกลกล่าวหาแล้วจะไม่เกิดขึ้นเช่นนั้น จึงต้องถือว่าผลที่เกิดขึ้นนั้น เป็นผลอันเกิดจากการกระทำซึ่งถูกลกล่าวหาโดยตรงอันเป็นส่วนหนึ่งของทฤษฎีเงื่อนไข แต่ผู้กระทำจะต้องรับผิดชอบเฉพาะผลที่ไม่ทางไกลจนความคิดเห็นของชนธรรมดาไม่สามารถคาดหมายได้อันเป็นผลธรรมดา ไม่สามารถคาดหมายได้อันเป็นผลธรรมดาและเป็นส่วนหนึ่งของทฤษฎีมูลเหตุเหมาะสมสำหรับความรับผิดในค่าเสียหายนั้นผู้เขียนเห็นว่า ศาลไทยถือหลักศาลสินไหมทดแทนที่จะฟังบังคับให้ชดเชยนั้นต้องเป็นผลโดยตรงจากการทำละเมิด เพราะเป็นกรณีที่ศาลวินิจฉัยให้ไปตามควรแก่พฤติการณ์และความร้ายแรงแห่งละเมิดตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 438 แต่ทั้งนี้ต้องไม่พิพากษาหรือหาค่าสิ่งเกินค่าขอตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาตรา 142 ดังนั้น ปัญหาความรับผิดของการกระทำในหลักความรับผิดทางละเมิด จึงอยู่ที่การพิสูจน์ความผิดและพยานหลักฐานที่นำมาแสดงต่อศาลในการกล่าวหาของผู้รับผิดด้วย ซึ่งในกรณีที่โรงงานอุตสาหกรรมปล่อยของเสียเฉพาะอย่างยิ่งสารมลพิษออกสู่สิ่งแวดล้อมจนในที่สุดเกิดความเสียหายแก่บุคคลทั่วไปและ/หรือผู้ที่อยู่ใกล้เคียงกับโรงงานอุตสาหกรรมนั้นกรณีนี้จะถือว่าการกระทำของผู้ประกอบหรือผู้ควบคุมกิจการ

นั้นเป็นผลเนื่องจากการทำละเมิดตามกฎหมายเงินไซและทฤษฎีมูลเหตุเหมาะสมด้วยหรือไม่
 ในเมื่อผู้ประกอบการหรือค้ำเนินกิจการอุตสาหกรรมนั้นมิได้กระทำผิดไปจากหลักเกณฑ์แห่ง
 กฎหมายความปลอดภัยโรงงานแต่ประการใด ซึ่งผู้เขียนเห็นว่าในกรณีเช่นนี้สมควร
 วิเคราะห์ถึงบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งอันเป็นหลักกฎหมายวิธี
 สืบสวนคดีอาญา กล่าวคือ

หลักเกณฑ์ในการฟ้องคดีละเมิดเรียกค่าสินไหมทดแทน รวมทั้งขอให้ห้ามกระทำ
 การหรือให้ปลดเปลื้องการรบกวนหรือคำขออย่างอื่น ต้องดำเนินการตามกฎหมายวิธีสืบสวนคดี
 บุคคลที่มีอำนาจฟ้องหรือ เสนอคดีละเมิดต่อศาลคือผู้ที่ได้รับความเสียหายจากกรรมละเมิด
 ซึ่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาตรา 55 บัญญัติว่า "เมื่อมีข้อโต้แย้งเกิดขึ้น
 เกี่ยวกับสิทธิหรือหน้าที่ของบุคคลใดตามกฎหมายแพ่ง หรือบุคคลใดจะต้องใช้สิทธิทางศาล
 บุคคลนั้นชอบที่จะ เสนอคดีของตนต่อศาลส่วนแพ่งที่มีเขตอำนาจได้ ตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย
 แพ่งและประมวลกฎหมายนี้" ทั้งนี้เนื่องจากสิทธิตามกฎหมายของโจทก์ได้ถูกโต้แย้ง โดย
 จำเลยทำให้เสียหายแก่สิทธิของโจทก์และจำต้องใช้ศาลสินไหมทดแทนโจทก์จึงมีสิทธิที่จะ
 เรียกร้องให้จำเลยชำระหนี้ค่าสินไหมทดแทน และมีอำนาจเสนอคดีของตนต่อศาลได้ซึ่ง
 กรณีนี้จำเลยได้ชื่อว่าผิดนัดมาแต่วันทำละเมิด

ผู้เสียหายจากการกระทำละเมิดเท่านั้นจึงมีสิทธิฟ้อง ผู้อื่นที่ไม่มีความผูกพัน
 ในฐานะคู่ความแล้วไม่ถือเป็นผู้เสียหาย ในกรณีผู้เสียหายถึงตายผู้ที่จะมีอำนาจฟ้อง
 ต้องอ้างสิทธิการเป็นทายาทหรือผู้แทนโดยชอบธรรม หรือผู้ได้รับมรดกสิทธิเรียกร้องจาก
 ผู้ตายจึงมีสิทธิขอให้ศาลดำเนินการบรรเทาความเสียหายต่อฟ้องได้ คำฟ้องจะฟ้องบรรยายให้แจ้ง
 ชัดถึงความผิดของจำเลย สิทธิของโจทก์ที่จะเรียกร้องให้จำเลยรับผิดและคำขอต่อศาลให้
 บังคับจำเลยใช้เงินจำนวนเท่าใดหรือให้ห้ามจำเลยประการอื่น โดยต้องมีข้อเท็จจริงและ

รายละเอียดพอสมควรที่จะให้จำเลยเข้าใจข้อหาได้ ทั้งนี้ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาตรา 172 วรรคสองบัญญัติว่า "คำฟ้องต้องแสดงโดยแจ้งชัดซึ่งสภาพแห่งข้อหาของโจทก์และคำขอบังคับทั้งข้ออ้างที่อาศัยเป็นหลักแห่งข้อหา เช่นว่านั้น" ซึ่งในกรณีละเมิดต้องบรรยายฟ้องให้ชัดหลักเกณฑ์ของละเมิดด้วย กล่าวคือ จำเลยได้แสดงอาการจงใจหรือประมาทเลินเล่ออันเป็นการกระทำผิด และการกระทำของจำเลยทำให้โจทก์เสียหายซึ่งโจทก์มีสิทธิตามกฎหมายในการที่จำเลยทำให้เสียหายแก่โจทก์ คำฟ้องที่ไม่แสดงให้เห็นแจ้งชัดซึ่งสภาพแห่งข้อหาหรือหลักแห่งข้อหา เรียกว่าฟ้องเคลือบคลุม เป็นฟ้องที่ไม่ชอบด้วยมาตรา 172 ศาลมีอำนาจพิพากษายกฟ้องได้

ในการพิจารณาพิพากษาหลักฐานตามคำฟ้องนั้น โดยทั่วไปแล้วหลักกฎหมายในเรื่องหน้าที่นำสืบข้อเท็จจริงตกอยู่กับคู่ความฝ่ายที่กล่าวอ้าง ซึ่งโดยปกติถ้าโจทก์อ้างข้อเท็จจริงใด ๆ แก่จำเลยมีข้อเถียงหรือไม่ยอมรับ ข้อเท็จจริงนั้นยังเถียงกันอยู่เมื่อโจทก์เป็นฝ่ายกล่าวอ้างข้อเท็จจริงโจทก์จึงต้องมีหน้าที่นำสืบให้ศาลเชื่อว่าเป็นความจริงดังที่อ้าง ซึ่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาตรา 84 บัญญัติว่า

"ถ้าคู่ความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งกล่าวอ้างข้อเท็จจริงอย่างใด ๆ เพื่อสนับสนุนคำฟ้องหรือคำให้การของตน ในหน้าที่นำสืบข้อเท็จจริงนั้นตกอยู่กับคู่ความฝ่ายที่กล่าวอ้าง

แต่ว่า (1) คู่ความไม่คงพิสูจน์ข้อเท็จจริงซึ่งเป็นที่รู้จักกันอยู่ทั่วไป หรือซึ่งไม่อาจโต้แย้งได้ หรือซึ่งศาลเห็นว่าคุณความอีกฝ่ายหนึ่งได้รับแล้ว

(2) ถ้ามีข้อสันนิษฐานไว้ในกฎหมายเป็นคุณแก่คู่ความฝ่ายใด คู่ความฝ่ายนั้นคงพิสูจน์แต่เพียงว่า คนโดยปริยายตามเงื่อนไขแห่งการที่ตนจะได้รับประโยชน์จากข้อสันนิษฐานนั้นครบถ้วนแล้ว"

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาตรา 177 วรรคสองบัญญัติว่า

"ให้จำเลยแสดงโดยชัดแจ้งในคำให้การว่า จำเลยยอมรับหรือปฏิเสธข้ออ้างของโจทก์ ทั้งสิ้นหรือแต่บางส่วน รวมทั้งเหตุแห่งการนั้น" และมาตรา 183 บัญญัติว่า "เพื่อให้ได้ ความชัดในประเด็นข้อพิพาทของคู่ความ... ถ้ามีปัญหาข้อใดไม่ว่าปัญหาข้อเท็จจริงหรือข้อ กฎหมายที่คู่ความฝ่ายหนึ่งยกขึ้นอ้างและคู่ความอีกฝ่ายหนึ่งไม่รับ ให้ศาลจดลงไว้เป็นประเด็นข้อพิพาท แล้วให้ศาลจดไว้ในรายงานพิจารณาซึ่งประเด็นข้อพิพาททั้งปวงและถ้าเห็น จำเป็นจะระบุให้คู่ความฝ่ายใด นำพยานมาสืบในประเด็นข้อใดก่อนหรือหลังก็ได้..."

ดังนั้นจึงเห็นได้ว่ากรณีเกี่ยวกับการนำสืบอยู่ 2 ประการคือ ประการแรก หน้าที่นำสืบตามประเด็นซึ่งหมายถึงภาระในการพิสูจน์ ประการที่สองหน้าที่นำพยานหลักฐานเข้าสืบจริง ๆ¹ หน้าที่นำสืบตามกฎหมายวิธีสืบอยู่ต้นแท้จริงแล้วคือภาระในการ พิสูจน์ตนเอง หน้าที่นำสืบตามประเด็นหรือภาระในการพิสูจน์จึงเป็นอย่างเดียวกัน ซึ่ง ถ้าหากว่าไม่มีการสืบแล้วฝ่ายนั้นจะต้องแพคดีเนื่องจากประเด็น² ประมวลกฎหมาย วิธีพิจารณาความแพ่งมาตรา 84 วรรคแรก จึงกำหนดเป็นหลักทั่วไปว่าฝ่ายใดกล่าวอ้าง ข้อเท็จจริงใด ฝ่ายนั้นเมื่อนำสืบหรือมีภาระในการพิสูจน์ให้ศาลฟังได้ว่าข้อเท็จจริงที่ อ้างนั้นเป็นความจริง ถ้านำสืบไม่สมกตของแพคดี เพราะฟังไม่ไดว่าเป็นความจริงอย่างที่ ฟ้องหรืออย่างที่แก้ตัว ในกรณีฟ้องคดีละเมิด เนื่องจากแหล่งอุตสาหกรรมก่อให้เกิดมลพิษ ขึ้นในสิ่งแวดล้อม ทำให้โจทก์เสียหายหน้าที่นำสืบหรือภาระในการพิสูจน์จึงตกอยู่แก่โจทก์ ซึ่งหากเป็นกรณีทำให้สิ่งแวดล้อมเป็นพิษที่เห็นได้ชัดอย่างชัดแจ้งดังคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1789, 1790/2518 แล้ว ภาระในการพิสูจน์และผลแห่งคดีย่อมเทียบเคียงถือนำพยานคำ พิพากษาศาลฎีกาดังกล่าวได้ แต่หากเป็นกรณีแหล่งอุตสาหกรรมปล่อยสารมลพิษอันเป็น

¹ สุธรรม กัทรากม, กฎหมายลักษณะพยาน (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหา วิทยาลัยรามคำแหง, 2517), หน้า 16

² เรื่องเดียวกัน, หน้า 16-17.

ของเสีย (Wastes) ออกสู่สิ่งแวดล้อม แล้วสะสมอยู่ในระบบนิเวศน์และสิ่งแวดล้อมเป็น
 ระยะเวลาหนึ่งจนธรรมชาติรับภาระหรือไม่ได้อีกแล้วและต่อมาได้เข้าสะสมในร่างกาย
 สิ่งมีชีวิตจนก่อให้เกิดพิษภัยหรือภัยอันตรายต่อใจทก เช่นผู้เขียนเห็นว่าภาระในการพิสูจน์
 ความสัมพันธ์ระหว่างการกระทำกับผลของการกระทำที่ใจทกจะแสดงให้เห็นชัดฟังได้ว่า
 ข้อเท็จจริงดังที่กล่าวเป็นความจริง เป็นผลโดยตรงจากการกระทำของจำเลยและใกล้
 จิตกับเหตุแห่งความเสียหายของใจทก ย่อมเป็นภาระในการพิสูจน์ที่จะนำสืบให้ชัดได้ยากอย่าง
 ยิ่ง มีผลทำให้ศาลยกฟ้องใจทกได้อย่างไรก็ตามแม้ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์
 มาตรา 437 บัญญัติว่า

"บุคคลใดครอบครอง หรือควบคุมดูแลยานพาหนะอย่างใด ๆ อันเงินค้ำยกำลัง
 เครื่องจักรกล บุคคลนั้นจะต้องรับผิดชอบเพื่อการเสียหายอันเกิดแก่ยานพาหนะนั้น เว้น
 แต่จะพิสูจน์ได้ว่าการเสียหายนั้นเกิดแต่เหตุสุดวิสัย หรือเกิดเพราะความผิดของผู้ต้อง
 เสียหายนั่นเอง

ความข้อนี้ให้ใช้บังคับได้ตลอดถึงบุคคลผู้มีไว้ในครอบครองของตน ซึ่งทรัพย์สิน
 อันเป็นของ เกิดอันตรายได้โดยสภาพหรือโดยความมุ่งหมายที่จะใช้หรือโดยการกลไก
 ของทรัพย์สินนั้นด้วย"

อันเป็นข้อสันนิษฐานในกฎหมายที่เป็นคุณแก่ใจทก แต่ประมวลกฎหมายวิธี
 พิจารณาความแพ่งมาตรา 84 (2) ได้กำหนดหลักเกณฑ์ที่น่าสืบในกรณีนี้ไว้ 2
 ประการคือ ประการแรก ถ้าจำเลยปฏิเสธว่ามีได้เป็นผู้ครอบครองทรัพย์สินอันเป็นของ
 เกิดอันตรายได้นั้น ใจทกต้องนำสืบหรือมีภาระในการพิสูจน์ทุกประเด็นทั้งหมด เช่นเดียวกับ
 กับกรณีนำสืบชอกดาวอังคารธรรมดาของใจทก เพราะยังไม่มีฝ่ายใดได้รับประโยชน์จาก
 ข้อสันนิษฐานในกฎหมายเลย ประการที่สอง ถ้าจำเลยรับว่าเป็นผู้ครอบครองทรัพย์สินอันเป็น

ของเกิดอันตรายไฉนจริง กรณีนี้เข้าข้อสันนิษฐานในกฎหมาย โจทก์ได้รับประโยชน์
จากข้อสันนิษฐาน แต่จำเลยก็ยังมีโอกาสนำพยานหลักฐานมาสู้หักล้างให้ ข่าช้อยกเว้น
ความรับผิดชอบได้ เกิดแต่เหตุสุดวิสัยหรือเกิด เพราะความผิดของผู้ต้องเสียหายนั้นเอง¹
ซึ่งผู้เขียน เห็นว่าหากกรณีจำเลยเป็นแหล่งอุตสาหกรรมใช้สิทธิปล่อยสารมลพิษอันเป็นของ
เสียที่มีเกณฑ์มาตรฐานตามพระราชบัญญัติโรงงานแต่มีปริมาณต่อวัน เป็นจำนวนมากและ/หรือ
มีจำนวนสารมลพิษหลายชนิดออกสู่สิ่งแวดล้อม และสารมลพิษเหล่านั้นได้ถูกสะสมในระบบ
นิเวศน์และสิ่งแวดล้อมเป็นระยะเวลาหนึ่ง จนเกิดเป็นอันตรายหรือพิษภัยและความเสีย
หายแก่โจทก์ซึ่งผู้เขียนคิดว่า ไฉนแล้วนั้น แม้จำเลยต้องมีการเฝ้าระวังในการพิสูจน์ถึง
กลาว แต่ขณะเดียวกันยอมเป็นโอกาสให้จำเลยนำพยานหลักฐานเข้าสู้โต้แย้งว่า
ความเสียหายที่เกิดขึ้นแก่โจทก์นั้นเป็นผลที่ห่างไกลกว่า เหตุจนไม่สามารถคาดหมายได้
โดยเพียงจำเลยกล่าวอ้างและนำสืบว่าตนได้ปฏิบัติตามขั้นตอนและขอเชคในกา
รที่
กฎหมายกำหนดให้กระทำตามพระราชบัญญัติโรงงานเป็นที่ถูกต้องสมบูรณ์แล้วเท่านั้น เพียง
เท่านั้นเป็นการยากที่โจทก์จะนำสืบหักล้างโดยอาศัยพยานหลักฐานซึ่งระบุถึงความบกพร่อง
ในวิธีการหรือขบวนการผลิตของจำเลยได้ เพราะโดยหลักทั่วไปแล้วจำเลยย่อมมีเอกสิทธิ์
ที่จะไม่เปิดเผยพยานหลักฐานอันเกี่ยวกับวิธีการหรือขบวนการในการผลิตของตนได้ตาม
ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาตรา 92 จึงเป็นการยากที่ศาลจะชี้ให้ชัดลงไป
ได้ว่าจำเลยทำอะไรผิดและกรณีนี้ศาลอาจเห็นว่าการกระทำของจำเลยเป็นการกระทำ
โดยประสงค์ต่อผลอันเป็นธรรมดาแห่งสิทธิ หากจะฟังมีตามพระราชบัญญัติโรงงานซึ่ง
แม้จำเลยผู้กระทำจะเห็นว่าผู้อื่นจะได้รับ ความเสียหายบ้างก็ไม่เป็นละเมิดตามแนวคำ
พิพากษาศาลฎีกาที่ 1618/2512

¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 25-26.

ดังนั้น เมื่อพิจารณาหลักเกณฑ์แห่งกฎหมายวิธีสบัญญัติทางแพ่งแล้วจะเห็นได้ว่า
 แม้อีกกฎหมายวิธีสบัญญัติที่ว่า "ในการดำเนินกระบวนการพิจารณา ศาลต้องฟังความทุกฝ่าย"
 (Both sides must be heard) ทั้งนี้ เพื่อให้การพิจารณาคดีเป็นไปโดยเปิดเผยเพื่อ
 ความเป็นธรรม อันเป็นเนื้อแท้แห่งความยุติธรรม (the principles of natural
 justice) แต่หลักกฎหมายวิธีสบัญญัติในการพิจารณาคดีว่าควยพยานหลักฐาน (Evidence)
 ย่อมหมายถึง เฉพาะแต่สิ่งอันเป็นพยานหลักฐานที่รับฟังในคดีได้เท่านั้น ซึ่งต้องเป็นพยาน
 หลักฐานที่ดีที่สุด (best evidence) และเป็นพยานหลักฐานโดยตรง (direct evidence)
 เพื่อให้ผู้จนขอเท็จจริง อันอยู่ในลักษณะพยานหลักฐานที่สามารถแสดงพฤติการณ์ต่าง ๆ
 ให้ศาล เห็นจริง เห็นจัง ได้อย่างดีที่สุด ในประเด็นข้ออ้างที่อาศัยเป็นหลักแห่งคำฟ้องหรือคำ
 ให้การนั้น และหลักทั่วไปในกฎหมายลักษณะพยานที่กำหนดค่าของความพ่ายใดที่กล่าวอ้างขอ
 ให้จริงใจฝ่ายนั้นเป็นผู้มีหน้าที่นำสืบหรือภาระในการพิสูจน์ ซึ่งโดยส่วนใหญ่แล้วฝ่ายที่
 กล่าวอ้างขอเท็จจริงนั้นคือโจทก์ผู้ได้รับความเสียหายจากกรรมละเมิด หากเป็นกรณีนี้
 เห็นได้อย่างแจ่มชัด ปัญหาภาระในการพิสูจน์ย่อมไม่ยุ่งยากและศาลรับฟังได้ ดังตัวอย่าง
 คำพิพากษาฎีกาที่ 1789, 1790/2518 เป็นต้น แต่ในกรณีสิ่งแวดลอมเป็นพิษจากสาร
 มลพิษซึ่งถูกสะสมไว้ในสิ่งแวดล้อมแล้วจึงปรากฏ อาการออกมาภายหลัง ย่อมเป็นหน้าที่
 นำสืบหรือภาระการพิสูจน์แก่โจทก์ผู้เสียหายที่ยุ่งยากมากที่สุดและศาลอาจรับฟังไม่ได้
 เพราะไกลกว่าเหตุตามหลัก in jure non remota Causa, sed proxima
 spectature มีผลให้ผู้พิสูจน์ความรับผิดชอบของผู้ก่อละเมิดไม่ได้และศาลต้องยกฟ้องทั้ง ๆ
 ที่โจทก์เป็นผู้เสียหายและเป็นผู้ได้รับความเสียหายเหล่านั้นจนเป็นภัยอันตรายและเสียหายต่อสิทธิ
 ของโจทก์ไปแล้ว

1 ธานีทร์ กรัยวิเชียร, คำอธิบายประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง
เล่ม 1, พิมพ์ครั้งที่ 2 แก้ไขเพิ่มเติม. (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ชวนพิมพ์, 2521),
 หน้า 62 .

นอกจากนี้ปัญหาการพิจารณา "ความสัมพันธ์ระหว่างการกระทำกับผลของการกระทำ" ในความรับผิดชอบละเมิดยังได้เกิดขึ้นกับแทบทุกประเทศ เนื่องจากควมพบบัญญัติแห่งกฎหมายของประเทศนั้น ๆ และแนวคำวินิจฉัยของศาลซึ่งอาศัยหลักเหตุกับผลธรรมชาติ (natural) ใกล้ชิด (proximate) โดยตรง (direct) สำคัญ (substantial) หรือเหตุอันก่อให้เกิดผล (cause génératrice) ดังกล่าวมาแล้ว ซึ่งยอมต้องใช้ปรับกับคดีเป็นเรื่อง ๆ ไปหาหลักเกณฑ์แน่นอนไม่ได้ ในกรณีนี้นักนิติศาสตร์ฝรั่งเศส เช่น Saleilles และ Ripert เป็นต้นได้กำหนด "ทฤษฎีรับภัย" (Théorie du risque) หรือ "ทฤษฎีรับภัยที่สร้างขึ้น" (Théorie du risque créée) โดยเห็นว่าหลักเกณฑ์แห่งความรับผิดชอบละเมิดนั้น ไม่จำเป็นต้องมีผู้ละเมิดจะต้องมีความผิด (La faute) แต่เมื่อความเสียหายเกิดขึ้นและรู้อยู่ใจเป็นผู้ทำหรือผู้ก่อ (L'auteur du dommage) แล้วก็ควรถือว่าผู้นั้นเป็นผู้ละเมิด ไม่ว่าการกระทำที่ก่อความเสียหายนั้นจะผิดหรือถูก เพราะถือว่าความเสียหายเมื่อใดก็ตามที่กระทำผิด ๆ ขึ้นแล้วยอมเป็นการเสี่ยงภัยอย่างหนึ่ง คืออาจมีผลดีก็ได้ผลร้ายก็ได้ ผู้ทำก็จะต้องรับผลแห่งการเสี่ยงภัยนั้น ถ้ามีภัยคือความเสียหายเกิดขึ้น เขาต้องรับเคราะห์ของรับความเสียหายนั้น¹ ซึ่งอธิบายได้ว่าองค์ประกอบความรับผิดชอบละเมิดอันสำคัญคือความเสียหายหากขาดความเสียหายแล้วจะไม่ทำให้เกิดความรับผิดชอบละเมิดขึ้นได้ ผลแห่งความรับผิดชอบละเมิดคือถูกบังคับให้ใช้ค่าสินไหมทดแทนความเสียหายเท่านั้น ไม่ใช่ถูกลงโทษ (Peine) ภายผลความรับผิดชอบทางอาญา หลักเกณฑ์ละเมิดกับผลของละเมิดจึงไม่จำเป็นต้องมีความผิด (La faute) การนำเอาความผิดเข้ามาในหลักเกณฑ์ละเมิดทำให้ผลแห่งความรับผิดชอบละเมิดเป็นการลงโทษ ซึ่งแท้จริงแล้วพ้นทางละเมิด (obligation délictuelle et quasi-délictuelle) เป็นพันกฎหมายบังคับขึ้นโดยมีหลักเกณฑ์ห้ามไม่ให้ประพฤติผิด

¹ จีค เศรษฐบุตร, หลักกฎหมายแพ่งลักษณะละเมิด, พิมพ์ครั้งที่ 2., หน้า 89.

ทำ ความเสียหายให้แก่ผู้อื่น แต่ไม่ต้องการเจตนาร้าย (Mens Rea) และไม่ต้องการขนาด
 นำเอาตัวคนร้ายมาลงโทษ เป็นเพียงเรื่องให้เขามีหน้าที่เป็นลูกหน้ของใช้ศาสนาใหม่ทดแทน
 เท่านั้น เขาก็จะมีเจตนาหรือไม่จึงไม่เป็นปัญหาสำคัญอย่างใด ซึ่งโดยมากก็ปรากฏว่าผู้ใด
 ได้รับความเสียหายมักเป็นผู้มีฐานะต่ำกว่าผู้ก่อความเสียหายและผู้เสียหายมักไม่ใช่ผู้ก่อภัยชั้น
 คำนึงจึงควรถือว่าเพียงเป็นผู้ก่อความเสียหายก็เป็นละเมิดแล้วโดยเมื่อวิเคราะห์ให้ความ
 ภัยนั้นเป็นผลเกิดจากเหตุใดและเหตุนี้ใครเป็นผู้ก่อ ผู้มันต้องรับผิดชอบใช้ศาสนาใหม่ทดแทน
 ความเสียหาย ไม่จำต้องวิเคราะห์ถึงว่าการกระทำใดเป็นผิดหรือไม่และควรเอาหลัก
 เกณฑ์ความผิดออกจากหลักเกณฑ์ความรับผิดชอบทางละเมิด หลักเกณฑ์ความรับผิดชอบทางละเมิด
 จึงมีอยู่ 2 ประการเท่านั้นคือ ประการแรกความเสียหาย ประการที่สองความสัมพันธ์
 ระหว่างความเสียหายกับการกระทำของผู้ก่อให้ เกิดความเสียหายในลักษณะที่ต่างไปจาก
 การกระทำตามสภาพธรรมดา (Acte anormal) หรือลักษณะการกระทำที่แสวงหา
 ประโยชน์ทางเศรษฐกิจของผู้กระทำ (risque-profit) ดังนั้นความรับผิดชอบทางละเมิด
 ก็คือการหาตัวผู้ก่อความเสียหายอันจะต้องรับผิดชอบที่สร้างขึ้นจากการกระทำนั้นนั่นเอง ¹

ทฤษฎีรับภัยได้ถูกคัดค้านจากนักนิติศาสตร์หลายฝ่าย โดยให้เหตุผลว่าวัตถุประสงค์
 ประสงค์ของกฎหมายแพ่งบัญญัติถึงความรับผิดชอบของบุคคลในทางแพ่ง การที่จะปล่อยให้
 หลักเกณฑ์ความรับผิดชอบทางละเมิด เป็นการบังคับกองทรัพย์สินของผู้ละเมิด โดยไม่ต้อง
 พิจารณาตัวผู้ทำละเมิดด้วยเลยนั้น เป็นการนิคัตยประสงค์ความรับผิดชอบจึงต้องพิจารณา
 ถึงการกระทำของเขาด้วยว่าผิดหรือไม่ ทฤษฎีรับภัยถือหลักง่ายเกินไปโดยไม่ต้องการ
 ไขห้มี เกณฑ์ความผิดอยู่ในความรับผิดชอบทางละเมิด การที่จะให้บุคคลที่ไม่มีความผิดต้องรับผิดชอบ
 ศาสนาใหม่ทดแทนความเสียหายโดยเขาไม่ได้ประมาทหม่อมผิดศีลธรรม กรณีนี้คงถือว่า

¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 89-93.

ความเสียหายไม่ได้เกิดขึ้นจากการกระทำของเขาเพราะเขาเองไม่มีอำนาจห้ามปราม
 เหตุที่เกิดขึ้นนั้นได้ ในทฤษฎีรับกันนั้นโดยเนื้อแท้แล้วการหาความสัมพันธ์แห่งเหตุและผล
 ของการกระทำ ความเสียหายเป็นเรื่องที่ยากจะให้กระจ่างชัดลงไปได้ เพราะมิได้กำหนด
 ขอบเขตไว้ ซึ่งอาจเป็นอุปสรรคขัดขวางใหม่มนุษย์ไม่กล้าทำอะไร ๆ ความเจริญของมนุษย์
 ก็จะหยุดชะงักลงถึงนั้น การพิจารณาหาเหตุและผลตามหลักเกณฑ์ความผิดย่อมมีเหตุผลแห่ง
 ความเที่ยงธรรมมากกว่าทฤษฎีรับกันที่กล่าวมา 1

อย่างไรก็ตาม เป็นที่ยอมรับกันว่า "ทฤษฎีรับกัน" มีอิทธิพลในบทบัญญัติแห่ง
 กฎหมายและความเห็นของศาลอยู่บ้าง แต่ก็เป็นส่วนย่อยเท่านั้น ซึ่งผู้เขียนมีข้อสังเกตว่า
 แม้ความรับผิดชอบทางละเมิดนั้นต้องมีความเสียหายแก่เอกชนเป็นสำคัญและบุคคลผู้เป็นต้นเหตุ
 แห่งการกระทำนั้นต้องถูกบังคับให้ใช้ค่าสินไหมทดแทนความเสียหายมิใช่เป็นการถูกลงโทษ
 (Peine) แต่หากถือเอาความออกจากความรับผิดชอบสัญญา (obligation contractuelle)
 แล้วความรับผิดชอบทางละเมิด (La responsabilité délictuelle) เป็นหลักทั่วไป
 ซึ่งใช้บังคับแก่กรณีความรับผิดชอบอื่น ๆ ในทางแพ่งเมื่อตัวบทกฎหมายในเรื่องนั้นมีได้กล่าว
 ไว้โดยเฉพาะ 3-54 ดังนั้นถือว่าหน้าที่ในลักษณะละเมิดได้ถูกกำหนดขึ้นโดยกฎหมายซึ่งยอม
 มีต่อบุคคลโดยทั่วไปและความรับผิดชอบทางละเมิดเป็นการบังคับกับความประพฤติของบุคคล
 ระหว่างกัน 4 ละเมิดจึงเป็นการประทุษร้ายหรือกระทำผิดทางแพ่งอย่างหนึ่ง (a species
 of civil injury or wrong) ตามกฎหมายแพ่งซึ่งมีวัตถุประสงค์ที่จะเยียวยาและ

1 เรื่องเดียวกัน, หน้า 95-96 .

2 เรื่องเดียวกัน, หน้า 96-100 .

3 เรื่องเดียวกัน, หน้า 35 .

4 พิศิทธิ์ ปุณฺณพัทฺฐ์, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ลักษณะละเมิด,
 พิมพ์ครั้งที่ 4 แก้ไขเพิ่มเติม., หน้า 44 .

ใหญ่คคลที่ทองเสียหายบังคับสิทธิของตนเอาแก่ผู้ก่อความเสียหายหรือผู้ต้องรับผิดชอบ เป็นการ
บังคับเอาโดยให้คืนสู่สภาพก่อนมีการละเมิดเกิดขึ้นเท่าที่จะเป็นไปได้ หรือให้ได้รับการ
เยียวยาเป็นค่าเสียหาย การเอาหลักความผิด (La faute) ออกจากหลักเกณฑ์ละเมิด
นอกจากจะไม่ต้องควยวัตถุประสงค์แห่งการเยียวยาตามกฎหมายแห่งและไม่มีขอบเขต
กำหนดโดยกฎหมายแล้ว ยังไม่เปิดโอกาสให้มีการดำเนินกระบวนการพิจารณาความรับผิดชอบด้วย
ความยุติธรรมอันเป็นเกณฑ์พื้นฐานของความรับผิดชอบอีกด้วย แต่อย่างไรก็ตาม "ทฤษฎีรับผิด
ก็มีส่วนคืออย่างยิ่งในการคุ้มครองช่วยเหลือผู้เสียหายซึ่งเป็นผู้มีฐานะในทางเศรษฐกิจต่ำ
กว่าหรือมีกำลังน้อยกว่าผู้ก่อให้เกิดความเสียหาย

ตามที่โลกกล่าวมาทั้งหมดข้างต้นจึงเห็นได้ว่าปัญหาการให้ความคุ้มครองบุคคล
ผู้ได้รับความเสียหายเนื่องจากสิ่งแวดล้อมเป็นพิษโดยหลักเกณฑ์ความรับผิดทางละเมิด
และการให้ผู้เสียหายได้รับการเยียวยาจากกรรมละเมิดโดยกระบวนการพิจารณานั้น เป็น
ปัญหาขัดแย้งที่เกิดขึ้นกับแทบทุกประเทศ ทั้งนี้เนื่องจากกฎหมายหาอาชญากรรมของผู้เสียหาย
ให้ได้รับการเยียวยาอย่างครบถ้วนทุกกรณีไม่ อย่างไรก็ถามข้อที่น่าคิดก็คือปัญหาเหล่านี้
ในประเทศอุตสาหกรรมหลาย ๆ ประเทศที่ได้รับและ/หรือเคยได้รับพิษภัยนี้เองจากมลพิษของ
แหล่งอุตสาหกรรมมาแล้วมีหลักเกณฑ์ทางกฎหมายและทางสังคมศาสตร์เพื่อการเยียวยา
ผู้ได้รับความเสียหายให้ได้รับความยุติธรรมในประชาคมได้อย่างไร เป็นเรื่องที่คงวิเคราะห์
ถึงในวิธีการประการที่สองของวิทยานิพนธ์นี้

¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 41, 42

ทฤษฎีการเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนเนื่องจากความเสียหายที่เกิดขึ้นจากสิ่งแวดล้อมเป็นพิษ

เป็นที่ยอมรับกันว่าประเทศที่พัฒนาแล้วปัญหาสิ่งแวดล้อมเป็นพิษจากแหล่งอุตสาหกรรมได้เกิดขึ้นตรายแก่ประชาชนชั้นนับแต่สมัยการปฏิวัติทางอุตสาหกรรมดังเช่นที่เกิดขึ้นในประเทศภาคพื้นยุโรปเป็นต้น สำหรับสหรัฐอเมริกาเนื่องจากประเทศมีขนาดพื้นที่ใหญ่ ความสามารถของสิ่งแวดล้อมเพื่อรองรับและดูดกลืนของเสีย (Wastes) ต่าง ๆ มีมากกว่า ปัญหาสิ่งแวดล้อมเป็นพิษจึงเริ่มขึ้นช้ากว่าประเทศทางยุโรป ในประเทศญี่ปุ่นแม้เป็นประเทศขนาดเล็กแต่ได้ระดมสร้างอุตสาหกรรมอย่างมากมายปัญหาสิ่งแวดล้อมเป็นพิษจึงเกิดขึ้นอย่างรุนแรง ดังนั้นปัญหาสิ่งแวดล้อมเป็นพิษจากแหล่งอุตสาหกรรมในประเทศที่พัฒนาแล้วเหล่านั้นย่อมนำมาเป็นอุทธาหรณ์ในการแก้ไขปัญหสำหรับประเทศที่กำลังพัฒนา เช่นประเทศไทยได้เป็นอย่างดี ทั้งทฤษฎีในทางเศรษฐกิจ-สังคมและทฤษฎีในทางกฎหมาย

ทฤษฎีในทางเศรษฐกิจ-สังคม

ในชั้นต้นนั้นอุปสรรคสำคัญของการแก้ไขปัญหสิ่งแวดล้อมเป็นพิษจากแหล่งอุตสาหกรรมมีสาเหตุเนื่องมาจากการยากที่จะประเมินค่าความเสียหายที่เกิดขึ้นกับประชาชนออกมาเป็นตัวเงินที่แน่ชัดได้ และรัฐมักถือว่ามิได้เป็นผู้รับความเสียหายโดยตรงจึงไม่ทราบความรุนแรงของปัญหา แต่ในระยะต่อมาเห็นว่าการกระบวนการผลิตทางอุตสาหกรรมนั้นไม่เพียงแต่ให้ผลิตภัณฑ์ (products) ออกมาเท่านั้นสิ่งที่เกิดขึ้นพร้อมกันคือของเหลือหรือของเสีย (Wastes) อันเป็นผลพลอยได้ที่ไม่พึงประสงค์ซึ่งเรียกว่าผลิตภัณฑ์ควบคู่ (joint products) ด้วย ปัญหาสิ่งแวดล้อมเป็นพิษเกิดขึ้นเพราะผลิตภัณฑ์ควบคู่เหล่านี้ได้ถูกปล่อยออกสู่สิ่งแวดล้อมซึ่งเมื่อปรากฏว่ามีปริมาณของเสียมากเกินไปความสามารถในการรองรับของสิ่งแวดล้อมก็จะทำให้เกิดผลกระทบต่อความสมดุลของระบบนิเวศและสุขภาพอนามัยของชีวิตมนุษย์ได้ ความสัมพันธ์เชื่อมโยงระหว่างระบบ

เศรษฐกิจและสังคมกับระบบนิเวศน์และสิ่งแวดล้อมจึงต่างต้องพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน เป็นอย่างมาก ความเสียหายต่อสังคม (Social Costs) ที่ต้องมีการคำนวณต้นทุนลงไว้ในรายจ่ายของผู้ประกอบการธุรกิจด้วยนั้นคือ การที่สิ่งแวดล้อมถูกทำลายอันเป็นความเสียหายที่สังคมได้รับจากกระบวนการผลิตทางเศรษฐกิจซึ่งทำให้คุณภาพของสิ่งแวดล้อมที่มีต่อสุขภาพและชีวิตของมนุษย์ ตลอดจนคุณค่าความงามของสิ่งแวดล้อมในสังคมและเศรษฐกิจต้องเปลี่ยนแปลงไปก็อาจตีคุณค่าเหล่านั้นออกมาเป็นตัวเงิน (Monetary Values) ได้ ฉะนั้น ผู้ผลิตไม่ควรหลีกเลี่ยงความรับผิดชอบต่อการที่สิ่งแวดล้อมต้องเสื่อมโทรมและเกิดความเสียหายขึ้นกับสังคม โดยต้องยอมเสียสละและยอมขาดทุนในส่วนกำไรลงบ้าง และต้องคำนึงถึงความเสียหายที่สังคมได้รับและความเสื่อมโทรมของสิ่งแวดล้อมเป็นปรากฏการณ์ที่รุนแรง ในการรับภาระกำจัดของเสีย (Wastes) ที่เกิดขึ้นจากกระบวนการผลิตและกระบวนการบริโภคนั้นมีหลักทางเศรษฐศาสตร์ว่า "ผู้ใดเป็นผู้ก่อให้เกิดมลพิษ ผู้นั้นต้องจ่าย" (Polluter-Pays-Principle) ซึ่งเป็นหลักการที่เรียกร้องให้ผู้ที่ก่อความเสียหายต้องเป็นผู้รับผิดชอบในความเสียหายที่เกิดขึ้นกับสังคมโดยกำหนดให้รัฐเป็นผู้เสียหายและรัฐเป็นผู้บังคับการในเรื่องสิ่งแวดล้อมเป็นพิษรวมตลอดถึงการบังคับให้ผู้ผลิตคำนึงถึงค่าใช้จ่ายในการพิทักษ์สิ่งแวดล้อมโดยการนำเอาหลักการ Polluter-Pays-Principle มาคำนวณลงไว้ในต้นทุนการผลิตด้วย¹

¹ เกษม สนิทวงศ์ ณ อยุธยา, "ปัญหาสิ่งแวดล้อมจากการอุตสาหกรรม" (คึกส์น่า สำนักงานคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ, 2524), หน้า 12-14.

นอกจากนี้ในปัจจุบันการชี้ปัญหาสิ่งแวดล้อมทางเศรษฐกิจและสังคม (Socio-Economic Indication) มีหลักเกณฑ์ว่า ประเทศใดพื้นที่สีเขียวต่อคนสูง มีการกินคือยุติจึงมีเวลาสนใจเรื่องอื่น ๆ ซึ่งมีใช้เรื่องปากเรื่องท้องของตนเอง มีการกระจายการพัฒนา (Decentralization) ไปสู่เมืองหลักต่าง ๆ ของประเทศอย่างทั่วถึง ฯลฯ เหล่านี้ย่อมถือได้ว่าประเทศนั้นมีสภาพสิ่งแวดล้อมทั้งทางธรรมชาติและเศรษฐกิจ-สังคมดีกว่าประเทศอื่น ๆ¹ โดยไม่จำเป็นต้องยึดถือรายได้ประชาชาติ (National Income) เป็นกฎเกณฑ์แห่งความเจริญของประเทศ

ทฤษฎีในทางกฎหมาย

"ทฤษฎีสติพิทในสิ่งแวดล้อม" (The Environmental Right Theory) ทฤษฎีนี้หลักเกณฑ์สำคัญว่า "สิ่งแวดล้อมเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับชีวิตความเป็นอยู่ของมนุษย์ และบุคคลแต่ละคน เป็นผู้ทรงสิทธิที่จะสงวนรักษาและควบคุมคุณภาพของสิ่งแวดล้อมเพื่อความสุขสบายของตนเองได้ เมื่อคุณภาพสิ่งแวดล้อมถูกคุกคามเนื่องจากมลพิษก็สามารถบังคับการตามวัตถุประสงค์แห่งสิทธินี้ได้โดยไม่ต้องคำนึงถึงว่าได้เกิดความเสียหายหรืออันตรายขึ้นกับชีวิต ทรัพย์สินและสุขภาพอนามัยของผู้นั้นมากน้อยเพียงใดหรือไม่" ("...the environment is essential for human life and that each person is entitled to preserve and to control the quality of the environment for individual enjoyment. Where the quality of environment is threatened by pollution, an injunction can be sought predicated on an environmental right irrespective of the existence of health injury.") หลักเกณฑ์นี้ได้ถูกยืนยันให้ปรากฏในรัฐธรรมนูญมาตรา 25 และมาตรา 13 ซึ่งบัญญัติความอันเป็นสาระสำคัญดังนี้

¹สมพร วุฒิกัยการ, "เครื่องชี้ปัญหาสภาวะแวดล้อมโลกและเครื่องชี้ปัญหาสภาวะแวดล้อมทางเศรษฐกิจและสังคม" (คัดสำเนา สำนักงานคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ, 2524), หน้า 4-5 .

มาตรา 25 บัญญัติว่า "ประชาชนทั้งหลายมีสิทธิที่จะรักษาไว้ซึ่งมาตรฐานขั้นต่ำแห่งสุขภาพความเป็นอยู่ในชีวิตและการมีชีวิตอยู่ในวัฒนธรรมร่วมกัน

ในทวิทางแห่งการดำรงชีวิตอยู่ของประชาชน รัฐต้องดำเนินการด้วยความพยายามในอันที่จะส่งเสริมและขยายออกไปอย่างทั่วถึงซึ่งสวัสดิการสังคมและความมั่นคงปลอดภัยรวมตลอดถึงการสาธารณสุขแห่งสังคม"

(Article 25 "All people shall have the right to maintain the minimum standards of wholesome and cultured living

In all spheres of life, the state shall use its endeavors for the promotion and extension of social welfare and security, and of public health.")

มาตรา 13 บัญญัติว่า "ประชาชนทั้งหลายต้องเคารพในสิทธิส่วนบุคคลซึ่งกันและกัน สิทธิในชีวิตเสรีภาพและสิทธิในการแสวงหาความสุขด้วยการประกอบกิจการใด ๆ ของประชาชนต้องอยู่ในขอบเขตเท่าที่ไม่เป็นการรบกวนหรือขัดแย้งกับสวัสดิภาพสูงสุดของสาธารณะชน การบัญญัติกฎหมายรวมตลอดถึงการดำเนินงานทั้งหลายอื่นของรัฐต้องคำนึงถึงความมีอยู่ความเป็นอยู่ของสิทธิข้างต้นนี้เป็นเกณฑ์แห่งการพิจารณาเช่นเดียวกัน"

(Article 13 "All of the people shall be respected as individuals. Their right to life, liberty, and the pursuit of happiness shall to the extent that it does not interfere with the public welfare, be the supreme consideration in legislation and in other governmental affairs.)

นอกจากนี้รัฐธรรมนูญของสหรัฐอเมริกาว่าด้วยบทบัญญัติคุ้มครองสิทธิเสรีภาพ
ของประชาชน (Bill of Rights) มาตรา 5, มาตรา 9 และมาตรา 14 ก็ปรากฏ
หลักเกณฑ์ของบทบัญญัติในสิ่งแวดลอมทำนองเดียวกัน ซึ่งมีสาระสำคัญแห่งบทบัญญัติดังนี้

มาตรา 5 บัญญัติว่า "... [พลเมืองของสหรัฐ]... จะถูกจำกัดสิทธิในชีวิต
เสรีภาพและทรัพย์สินโดยไม่ของควยกระบวนการแห่งกฎหมายหาได้ไม่ และทรัพย์สิน
ของบุคคลจะถูกนำไปใช้เพื่อสาธารณะประโยชน์โดยไม่มีค่าตอบแทนอันชอบธรรมมิได้"

มาตรา 9 บัญญัติว่า "บรรดาสิทธิที่ใดจำแนกไว้ในรัฐธรรมนูญนี้ จะตีความให้
เป็นการปฏิเสธหรือวิครอนสิทธิของผู้นึงผู้นี้มิได้"

มาตรา 14 บัญญัติว่า "ข้อ 1 บุคคลทุกคนที่เกิดในสหรัฐหรือแปลงสัญชาติและ
อยู่ในบังคับของกฎหมายสหรัฐ ย่อมเป็นพลเมืองของสหรัฐและของมลรัฐที่มีภูมิลำเนาอยู่
มลรัฐใดจะออกกฎหมายหรือบังคับใช้กฎหมายอันเป็นการคัดทอนเอกสิทธิหรือความคุ้มกัน
ที่พลเมืองของสหรัฐจะพึงได้รับหาได้ไม่ หรือมลรัฐใดจะรอนสิทธิในชีวิต เสรีภาพหรือ
ทรัพย์สินของบุคคลโดยไม่ชอบควยกระบวนการแห่งกฎหมายหรือจะปฏิเสธมิให้บุคคลใด
ซึ่งอยู่ในเขตอำนาจได้รับความคุ้มครองแห่งกฎหมายโดยเท่าเทียมกันมิได้"

ข้อ 2..."

ซึ่งจากการวิเคราะห์และตีความของนักนิติศาสตร์อเมริกาทั้งหลาย เห็นพ้อง
ต้องกันว่าบทบัญญัติรัฐธรรมนูญแห่งสหรัฐดังกล่าวข้างต้นกำหนดถึงสิทธิในคุณภาพสิ่งแวดล้อม
ลอมควย (... the Constitution to provide specifically for a right
of environmental quality.) และศาลสูง (Supreme Court)
แห่งสหรัฐอเมริกาได้วางหลักเรื่องนี้ไว้ในคดี Griswold v. Connecticut อีกด้วยว่า

แม้จะเป็นกฎหมายที่บัญญัติขึ้นโดยมลรัฐแต่ได้กล่าวถึงสิทธิในสิ่งแวดล้อม ("right to a decent environment") กรณีนี้ย่อมอยู่ในอำนาจของศาลสูงที่จะพิจารณาวินิจฉัยได้ นอกจากนี้ศาลสูงยังได้ตัดสินไว้ในคดี Board of health v. Crew โดยกล่าวว่า "การป้องกันสุขภาพของประชาชนนั้นรัฐไม่จำเป็นต้องรอคอยจนเกิดมีสิ่งสกปรกเสียก่อน... ข้อทศสอบว่าได้มีการละเมิดกฎหมายหรือไม่... เพียงแต่พิจารณาว่าการมีอยู่ของพฤติกรรมนั้นอาจจะก่อให้เกิดอันตรายขึ้นได้ก็เป็นข้อพิสูจน์เพียงพอแล้ว"² ดังนั้นในสหรัฐอเมริกาอำนาจในการบังคับใช้กฎหมายเมื่อปรากฏสภาวะมลพิษซึ่งเป็นอันตรายและเกิดความเสียหายต่อสุขภาพและสวัสดิภาพของประชาชนรวมทั้งเกิดความเสียหายต่อทรัพย์สินรัฐบาลกลาง (Federal Government) ย่อมให้มาตรการทั้งหลายในทางกฎหมายได้โดยไม่จำเป็นต้องมีการพิสูจน์ความเสียหายและมีอำนาจดำเนินการได้ทันทีทั่วประเทศ โดยมีองค์คำนึงถึงขอบเขตทางภูมิศาสตร์ของมลรัฐ³

"ทฤษฎีความรับผิดเกิดความ" (A Theory of Strict Liability บางตำราเรียก Absolute Liability⁴) สมัยก่อนคริสต์ศตวรรษที่ 19 มีความเห็นในทางกฎหมายว่า "ผู้ใดก่อความเสียหายผู้อื่นต้องจ่าย" ("he who breaks must pay") แต่จากการพัฒนาทั้งทางสังคม ทางศีลธรรมและทางกฎหมายในระยะต่อมาทำให้เกิดหลัก "ความผิด" ("fault") โดยสร้างทฤษฎีอันเป็นหลักเกณฑ์

¹ Irving j. Sloan, Environment And The Law (New York: Oceana Publications, 1971), p. 49.

² ทิพย์ชนก รัตโนสถ, กฎหมายว่าด้วยการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและธรรมชาติ, พิมพ์ครั้งที่ 3., หน้า 55-56

³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 68 .

⁴ Sir John Salmond, The Law of Torts, 6th .ed., pp 13-17 .

ทั่วไปแห่งความรับผิดทางละเมิดขึ้นว่า "ไม่มีความรับผิด เมื่อปราศจากความผิด" ในปลายคริสต์ศตวรรษที่ 19 และในปัจจุบันความล้มเหลวของหลักเกณฑ์ "ไม่มีความรับผิด เมื่อปราศจากความผิด" ("never any liability without fault") ในอันที่จะปรับใช้กับความรับผิดได้ทุกกรณี จึงทำให้หลักเกณฑ์ความรับผิดเด็ดขาด (rule of strict liability) ถูกกำหนดขึ้นเนื่องจากเหตุผลทางนโยบายสังคมและแนวโน้มนโยบายตัวของสังคม มีการยอมรับหลักเกณฑ์กว้าง ๆ ในกรณีที่มีผู้ก่อให้เกิดความเสียหายขึ้นและจำเป็นต้องมีผู้รับผิดชอบว่าการกระทำนั้นจะมีได้เป็นการกระทำผิดคือศีลธรรมและไม่เข้าหลักเกณฑ์ของการกระทำโดยเจตนาหรือประมาทอย่างชัดแจ้ง เพราะนโยบายและแนวโน้มนโยบายสังคมดังกล่าวทำให้ผู้ได้รับความเสียหายง่ายขึ้น ซึ่งความผิดปกติแห่งภยันตรายนั้นเป็นเงื่อนไขหรือสภาวะที่ส่งผลให้จำต้องยอมรับหลักเกณฑ์ใหม่ ๆ เพื่อดำเนินการแก่ผู้ก่อให้เกิดความเสียหายและต้องให้ผู้ก่อความเสียหายนั้นรับผิดชอบตามหลักเกณฑ์แห่งกฎหมายรวมตลอดถึงให้ใช้กำหนดความเสียหายอันเกิดจากการกระทำนั้นด้วย ¹

การที่บุคคลกระทำผิดไปจากมาตรฐานแห่งศีลธรรมเขาจะต้องมีสำนึกในความรับผิดไม่ว่าจะกระทำโดยหรือปราศจาก "ความผิด" (with or without "fault") เพราะสาระสำคัญของความรับผิดในกรณีใดกรณีหนึ่งย่อมได้แก่ การสร้างหลักเกณฑ์คุ้มครองสมาชิกในสังคมซึ่งต้องเสี่ยงภัยอยู่กับความเสียหายที่อาจเกิดขึ้น จึงเป็นเรื่องนอกเหนือจากหลักเกณฑ์ละเมิดที่ว้ากยงใจ (wrongful intent) หรือประมาทเลินเล่อ (Negligence) อย่างไรก็ตาม "เงื่อนไขแห่งความผิด" (conditional fault) ในกรณีนี้ยังคงมีความหมายว่าผู้กระทำจะไม่ถูกถือว่าเป็นความผิด เว้นแต่หรือจนกระทั่งการกระทำนั้นนำไปสู่สาเหตุบางประการแห่งอันตรายของผู้อื่น หากเข้า

¹ William L. Prosser, Handbook of The Law of Torts, 4th ed., rev. and enl. (Minnesota: West Publishing Co., 1971), pp 492-494.

เกณฑ์เงื่อนไขซึ่งนี้แล้วจึงจะถือว่าการกระทำตั้งแต่เริ่มต้นผู้กระทำต้องรับผิดชอบในผลที่เกิดขึ้น¹ รวมถึงการก่อให้เกิด "ความเดือดร้อนต่อสาธารณะ" (public nuisance) ซึ่งในหลักเกณฑ์ความรับผิดทางอาญาและทางแพ่งว่าด้วยละเมิดด้วย²

นอกจากนี้เมื่อปรากฏว่า กฎหมายต้องเผชิญกับความยากลำบากในการพิสูจน์ความผิดเนื่องจากการกระทำโดยเจตนาหรือประมาท (intention or negligence) ของผู้ก่อให้เกิดความเสียหาย เฉพาะอย่างยิ่งในบางกรณีไม่อาจหาข้อจำกัดการกระทำผิดอันเป็นเงื่อนไขแห่งความรับผิดทางแพ่ง (condition of civil liability) ลงได้ด้วยเหตุบางประการ กฎหมายจึงกำหนดให้การผิดนี้เป็นข้อยกเว้นความรับผิดในทางละเมิดโดยไม่ต้องพิจารณาถึงความจงใจละเมิดหรือประมาทเลินเล่อของผู้ก่อให้เกิดความเสียหาย ทั้งนี้เพื่อความสะดวกและคงไว้ซึ่งความแน่นอนแห่งกระบวนการยุติธรรม (the certainty of the administration of justice)³ และในเหตุผลอีกทางหนึ่งเห็นว่าเมื่อความรับผิดส่วนบุคคล (personal responsibility) ทางแพ่งเกิดปัญหาขึ้น โดยไม่อาจแก้ไขกับผู้ก่อให้เกิดความเสียหายได้ เนื่องจากความไม่แน่นอนและความคลุมเครือของพยานหลักฐาน (loose, inexact, and ambiguous ways: witness, ...) ทฤษฎีความรับผิดทางละเมิดจึงได้ถูกพัฒนาขึ้นโดยถือเอาสามัญฐานันท์ว่า ผลของการกระทำนั้นเป็นความผิดที่ผู้ก่อความเสียหายต้องรับผิดชอบ (individual responsibility) เพื่อการแก้ไขปัญหามานี้ดังกล่าวและเพื่อชักเกลาระบบกลาหา (systematic inquiry) ที่มีอยู่ในกฎหมาย⁴

¹ Ibid., pp. 495-496.

² Rollin M. Perkins, Perkins on Criminal Law, 2d. ed. (New York: Foundation Press, 1969), p. 799.

³ Sir John Salmond, The Law of Torts, 6th. ed., p. 13.

⁴ Robert L. Rabin, Perspectives On Tort Law (Boston: Little, Brown and Company, 1976), pp. 230-231.

ผู้เขียนจึงเห็นว่า "ทฤษฎีความรับผิดเด็ดขาด" (Theory of Strict Liability) เป็นหลักเกณฑ์ความรับผิดโดยมีเงื่อนไขแห่งความผิดที่ว่า ความผิดจะยังไม่เกิดขึ้นจนกว่า การกระทำนั้นมีส่วนก่อให้เกิดความเสียหายหรือเป็นอันตรายแก่ผู้อื่น เพราะถือว่าบุคคลจะต้องมีความสำนึกในความรับผิดชอบอยู่ในตัวเอง เสมอและจะต้องรับผิดแก่การกระทำของตนจะไม่เข้าหลักเกณฑ์ความจงใจหรือประมาทเลินเล่อตามหลักกฎหมายว่าด้วยละเมิด เพราะถือว่าเป็นหน้าที่โดยเคร่งครัด (absolute duty; positive duty) ซึ่งผู้กระทำต้องระมัดระวัง มิให้การกระทำของตนเป็นเหตุให้ผู้อื่นได้รับอันตรายหรือได้รับความเสียหาย

ดังนั้นจึงกำหนดหลักเกณฑ์ให้บุคคลก่อความเสียหาย หรือผู้อยู่ในฐานะที่จะป้องกันความเสียหายไว้ซึ่งบุคคลที่มีความผิดและต้องรับผิดแก่การของความผิดจะปรากฏขึ้นอย่างไม่ชัดเจน โดยผู้ได้รับความเสียหายไม่จำเป็นต้องพิสูจน์ความ จงใจหรือประมาทเลินเล่ออันเป็นความผิดของบุคคลก่อความเสียหายหรือผู้อยู่ในฐานะที่จะ ป้องกันความเสียหายนั้น ผู้ได้รับความเสียหายเพียงแต่แสดงให้เห็นว่ามีความเสียหาย เกิดขึ้นจริงและความเสียหายเป็นผลจากการกระทำซึ่งผู้ถูกกล่าวหาได้ก่อขึ้นหรืออยู่ใน ฐานะจะต้องรับผิดชอบในขณะที่เดียวกันผู้ถูกกล่าวหาเป็นผู้มีการกระทำความผิดหรือมีหน้าที่นำ สืบให้ได้ว่าความเสียหายนั้นมิได้เกิดขึ้นจาก กิจกรรมหรือการกระทำของตน

ด้วยเหตุที่ "ทฤษฎีความรับผิดเด็ดขาด" มีวิวัฒนาการมาจากแนวความคิดทาง กฎหมายที่ว่า "ผู้ใดก่อความเสียหายผู้นั้นต้องจ่าย" ("he who breaks must pay") และเหตุผลทางนโยบายสังคมและแนวโน้มความเจริญทางวัตถุของสังคมความยากลำบาก ในการดำเนินการแก่ผู้ก่อให้เกิดความเสียหายตามวิถีทางแห่งกฎหมายว่าด้วยละเมิด อย่างบรรทัดฐาน (normative theory of torts) ความจำเป็นในการสร้างหลักเกณฑ์ แห่งกฎหมายที่แน่นอนเพื่อคุ้มครองความเสียหายที่เกิดขึ้นแก่ประชาคมและเพื่อให้ผู้ประกอบ กิจกรรมหรือการกระทำอย่างใดอย่างหนึ่งทราบถึง เกณฑ์ความรับผิดตามกฎหมายโดยไม่คลุมเครือ "ทฤษฎีความรับผิดเด็ดขาด" จึงกำหนดให้ผู้ประกอบการหรือการกระทำที่เสี่ยง ต่อความเสียหายหรือเสี่ยง

ท่ออันตราย (Ultrahazardous Activities) ที่อาจเกิดขึ้นแก่ประชาคมจะต้องรับผิดชอบ เพื่อความเสียหายทุกประการที่เกิดขึ้นอันเป็นผลติดตามมาเนื่องจากการกระทำซึ่งผิดปกติเหล่านั้นภายใต้เงื่อนไขแห่งความผิดแม้ผู้กระทำจะได้อาศัยความระมัดระวังอย่างดีที่สุดแล้วก็ตาม โดยถือนโยบายกฎหมายที่จะปราม (discourage) กิจกรรมหรือการกระทำที่เสี่ยงต่ออันตรายต่าง ๆ แต่ไม่ห้ามผลประโยชน์ทางสังคม (social benefit) อันพึงได้รับจากกิจกรรมเหล่านั้นเสียทีเดียว ผู้เขียนจึงเห็นว่า "ทฤษฎีความรับผิดชอบเด็ดขาด" ต่างกับความรับผิดชอบในทางละเมิดตรงที่ว่า ความรับผิดชอบในทางละเมิดนั้นใจทักของพิสูจน์ความจริงหรือประมาทเลินเล่อของจำเลยในการก่อให้เกิดความเสียหาย ส่วนหลักความรับผิดชอบเด็ดขาดนั้นใจทักเพียงแต่แสดงให้เห็นได้ว่าเกิดความเสียหายขึ้นจริงและความเสียหายนั้นสันนิษฐาน (assumes) ว่าเป็นผลจากการกระทำซึ่งจำเลยอยู่ในฐานะซึ่งควรจะต้องรับผิดชอบได้มากที่สุด นอกจากนี้ยังแตกต่างกับ "ทฤษฎีรับภัย" ตรงที่ว่าทฤษฎีรับภัยให้ความสำคัญอย่างมากต่อค่าสินไหมทดแทนความเสียหายอันเป็นวัตถุประสงค์สุดท้ายของความรับผิดชอบในทางละเมิด โดยไม่คำนึงถึงหลักความผิด (fault) ในการก่อให้เกิดความเสียหายและให้นำเอาหลักความผิดออกจากเกณฑ์ความรับผิดชอบในทางละเมิด แต่ทฤษฎีความรับผิดชอบเด็ดขาดยังคงยืนยันหลักเกณฑ์ส่วนใหญ่ของความรับผิดชอบในทางละเมิดและยังคงอ้างอิงหลักความผิดในความประพฤติกหรือการกระทำของบุคคลอยู่ เว้นแต่หลักหรือองค์ประกอบความสัมพันธ์ระหว่างการกระทำกับผลของการกระทำในเรื่องจงใจหรือประมาทเลินเล่อเท่านั้นซึ่งทฤษฎีความรับผิดชอบเด็ดขาดมิได้อธิบายผลของการกระทำว่าต้อง เป็นความสัมพันธ์ระหว่างเหตุกับผลตามทฤษฎีเงื่อนไขหรือทฤษฎีมูลเหตุเหมาะสมในหลักกฎหมายว่าด้วยละเมิด แต่ก็อาจมองเป็นหน้าที่โดยเคร่งครัดของผู้ถูกกล่าวหาหรือจำเลยในอันที่จะไม่ให้ผู้อื่นได้รับอันตรายหรือความเสียหายจากการกระทำนั้นและให้เป็นหน้าที่ของผู้ถูกกล่าวหาหรือจำเลยต้องพิสูจน์ให้เห็นความรับผิดชอบที่มีหน้าที่นำสืบหรือภาระในการพิสูจน์ให้ถึงความเสียหายที่เกิดขึ้นนั้นมีได้เกิดขึ้นจากการกระทำอันเป็นความผิดของตน ทั้งนี้จึงเห็นได้ว่าทฤษฎีความรับผิดชอบเด็ดขาด เป็นทฤษฎีที่มีกฎเกณฑ์เงื่อนไขแห่งความผิดและหาข้อจำกัด

การกระทำผิดอันเป็นเงื่อนไขแห่งความรับผิด เพื่อคุ้มครองประชาชนไว้ด้วยหลักเกณฑ์ที่แน่นอนกว่าความรับผิดตามทฤษฎีรับภัย ทฤษฎีความรับผิดเกิดจากจึง เป็นทฤษฎีที่มีเหตุผลที่สุดอันหนึ่งที่จะนำมาใช้แก้ไขเยียวยาสังคมและผู้ที่ได้รับความเสียหายเนื่องจากอันตรายอันเกิดจากกิจกรรมในประชาชนนั้นภายใต้ระบบกฎหมายหรือเหตุผลเฉพาะของแต่ละประเทศ

ในปัจจุบันนี้ทฤษฎีความรับผิดเกิดจาก นอกจากเป็นหลักเกณฑ์ข้อยกเว้นความรับผิดทั้งทางกฎหมายแพ่งและกฎหมายอาญาแล้ว ทฤษฎีนี้ยังถูกนำมาประยุกต์ไว้ในหลักเกณฑ์ความรับผิดแห่งกฎหมายว่าด้วย "ค่าทดแทนแรงงาน" (The Workmen's Compensation Acts) หลักความรับผิดในกฎหมายว่าด้วยผลิตภัณฑ์ของผู้บริโภค (consumer product liability) เช่น The Consumer Product Safety Act. 1972 ของประเทศสหรัฐอเมริกา เป็นต้น ด้วยเหตุผลและความเหมาะสมของทฤษฎีความรับผิดเกิดจากทำให้ประเทศอุตสาหกรรมนำไปประยุกต์ใช้เพื่อแก้ไขปัญหาลี้ภัยแล้งอันเป็นวิมหานวมวลตลอดถึงเพื่อการเยียวยาผู้ที่ได้รับความเสียหายเนื่องจากมลพิษที่เกิดขึ้นในประเทศของตนอย่างไ้ดผลเป็นอย่างดี กล่าวคือ

ในระบบกฎหมาย Common Law หลักเกณฑ์แห่งคดี Rylands v. Fletcher (1866)¹ เป็นคดีที่วางหลักเกณฑ์สำคัญ ในกรณีที่จำเลยกระทำให้ผู้อื่นตกอยู่ในอันตรายและต้องมีความรับผิดเพื่อความเสียหายจากอันตรายซึ่งจำเลยก่อให้เกิดขึ้นแม้มิได้จงใจหรือประมาทเลินเล่อในการกระทำแต่ประการใด ข้อเท็จจริงในคดีนี้คือว่าจำเลยได้สร้างที่เก็บน้ำ (reservoir) ในที่ดินอันเป็นเหมืองถ่านหินซึ่งจำเลยเลิกทำเหมืองแล้ว แต่เหมืองถ่านหินของจำเลยดังกล่าวติดต่อกับเมืองของโจทก์ การถมเหมืองกระทำโดยผู้รับเหมาหรือวิศวกรซึ่งทำงานให้แก่จำเลย (มีใช้คนรับใช้ของจำเลย) เมื่อที่เก็บน้ำสร้างเสร็จและบรรจุน้ำเต็ม น้ำก็ซึมไปยังเหมืองของโจทก์และเกิด

¹ Sir John Salmond, The Law of Torts, 6th ed., pp. 257-261.

นำท่วมเหมืองของโจทก์ บัญญัติกฎหมายในการพิจารณากรณีนี้คือ ผู้นำสิ่งใดมาบนที่ดินของตน ซึ่งในขณะกระทำหรือนำมาขึ้นยังไม่เป็นอันตราย แต่เนื่องจากความมีอยู่ของสิ่งนั้นโดยธรรมชาติแล้วอาจจะทำให้เกิดอันตรายได้หากมันรั่วไหลหรือแพร่ออกไปนอกขอบเขตของที่ดิน จะใช้หลักกฎหมายใดปรับกับคดี และหน้าที่อย่างไรแก่ไหนที่กฎหมายกำหนดให้เป็นพฤติการณ์ซึ่งผู้กระทำหรือนำสิ่งนั้นมาต้องปฏิบัติ อย่างไรก็ตามทั้งศาล Exchequer Chamber และ House of Lords พิพากษาว่า จำเลยต้องรับผิดชอบแม้จะใช้การกระทำโดยประมาทเดินเลลของตนเองหรือคนรับใช้ (servants) ของตนก็ตาม ท่าน Lord Cranworth กล่าวว่า "...หากบุคคลนำมาหรือสะสมสิ่งใดไว้บนที่ดินของตนซึ่งหากสิ่งนั้นรั่วไหลออกมาอาจเป็นเหตุแห่งความเสียหายต่อเพื่อนบ้าน ถ้าหากมันได้รั่วไหลและเป็นเหตุแห่งความเสียหายอันจริงแล้วบุคคลผู้นั้นเป็นผู้ต้องรับผิดชอบ อย่างไรก็ตาม ความระมัดระวังของ เขาต้องมีอยู่และต้อง เป็นผู้จักให้มีการระวังล่วงหน้า (precautions) เพื่อป้องกันความเสียหายที่อาจจะเกิดขึ้นนั้นด้วย (may have taken to prevent the damage)" ผู้กระทำหรือนำสิ่งใดอันอาจ เป็นอันตรายมาบนที่ดินของตนต้องจัดการเก็บรักษาอย่างระมัดระวังมิให้สิ่งนั้นรั่วไหลและเกิดความเสียหายแก่ผู้อื่น เป็นหน้าที่โดยเคร่งครัด (absolute duty) ซึ่งต้องระมัดระวังในการป้องกันและระวังล่วงหน้า ความระมัดระวังทั้งปวงในผลที่อาจมีหรืออาจเกิดขึ้นได้จากวัตถุประสงค์พิเศษที่ผิดปกติ (extraordinary purpose) หรือจากเหตุการณ์กระทำที่ผิดไปจากธรรมดา (non-natural) นั้น¹ ผลแห่งการวางหลักเกณฑ์ในคดี Rylands v. Fletcher ได้ถูกนำไปประยุกต์ใช้ในคดีต่าง ๆ ตลอดจนเป็นหลักเกณฑ์ในการบัญญัติกฎหมายในระบอบมาจนถึงปัจจุบัน เช่นคดีที่พิพากษาในประเทศอังกฤษ² ได้แก่คดี Nichols v. Marsland (1875)

¹ Ibid., p. 258.

² Ibid., pp. 259-275.

ข้อเท็จจริงแห่งคดีนี้มีว่า จำเลยสร้างสระน้ำ (artificial pools) ขึ้นในที่ดินของจำเลย โดยกันเขื่อนและชักน้ำจากทางน้ำสาธารณะเขมามาถึงสระน้ำดังกล่าว ในวันเกิดเหตุมีพายุฝน กทมหนักและลมพัดแรง ทำให้เขื่อนกั้นน้ำของจำเลยพังทลายลง น้ำจากสระของจำเลยไหลออกสู่ทางน้ำสาธารณะเป็นการเพิ่มความแรงไหลกระแสน้ำในทางน้ำสาธารณะไปพัดสะพานข้ามทางน้ำพัง ทลายลง โจทก์ได้รับความเสียหายจากกระแสน้ำและขาดประโยชน์จากการใช้สะพานข้ามทางน้ำสาธารณะนี้ ปัญหากฎหมายในคดีนี้นอกจากเป็นเช่นเดียวกับคดี *Rylands v. Fletcher* แล้ว ยังมีปัญหาต่อไปอีกว่า เป็นอุบัติเหตุจากธรรมชาติ (accident; or natural agencies; or act of God) หรือไม่ ทั้งศาล Exchequer Chamber และ House of Lords พิพากษาวา จำเลยต้องรับผิดชอบมิใช่การกระทำโดยประมาทเลินเล่อของจำเลย เพราะภัยอันตรายที่เกิดขึ้นยังอยู่ในวิสัยหรือความคิดคำนึงของมนุษย์ (within human memory) ซึ่งอาจคาดเห็นได้และมีโทษการกระทำอันเกิดจากธรรมชาติโดยแท้ กล่าวคือจำเลยเป็นผู้มีส่วนในการก่อให้เกิดความเสียหายอยู่ควย อย่างไรก็ตามคำพิพากษาของ House of Lords แสดงให้เห็นว่าการระมัดระวังป้องกันของผู้เป็นคนเหตุแห่งความเสียหายเป็นเหตุประการหนึ่งที่ทำให้ศาลพิจารณาลดค่าสินไหมทดแทนความเสียหายที่เกิดขึ้นลงได้¹ ในคดี *Humphries v. Cousins* (1877) โจทก์และจำเลยเป็นเจ้าของบ้านใกล้เคียงกัน เคมีในระแวกนั้นมีเส้นทางของท่อระบายน้ำซึ่งเริ่มต้นที่บ้านของจำเลยแล้วผ่านไปยังบ้านอื่นๆแต่โคเล็กโชทระบายน้ำนั้นแล้ว ต่อมาจำเลยทำท่อระบายน้ำทับเส้นทางท่อระบายน้ำเก่าในที่ดินของจำเลยเอง เป็นเหตุให้น้ำเน่า (decayed) และของโสโครกที่ปนมากับน้ำจากท่อระบายน้ำ (sewage) ดังกล่าวรั่วไหลเข้าไปในห้องใต้ดินของโจทก์ Court of Appeal พิพากษาวาจำเลยต้องรับผิดชอบในความเสียหายที่เกิดขึ้นกับโจทก์² ในคดี *Hardaker v. Idle District Council* (1896) จำเลยเป็นผู้รับเหมาภายใต้บทบัญญัติแห่งกฎหมาย (statutory authority) ในการต่อท่อแก๊สไปยังบ้านเรือนต่างๆ เมื่อท่อแก๊สเกิดรั่วขึ้นในบ้านของโจทก์โดยมิใช่ความผิดของโจทก์แล้ว จำเลยต้องรับผิดชอบ³ ฯลฯ คดีที่พิพากษาในประเทศนิวซีแลนด์ เช่นคดี *Black v. Christchurch Finance Co* (1894) โจทก์และจำเลยมีที่ดินติดต่อกัน จำเลยต้องการทำประโยชน์ในที่ดินของตนจึงได้ว่าจ้างผู้รับเหมา (independent contractor) เพื่อวางพื้นที่ ้วยความผิดพลาดและความประมาทเลินเล่อของผู้เหมาจึงได้ทำการวางพื้นที่ในเค็อนอุโมงค์ซึ่งอากาศแห้งและมีลมแรงแม้ว่าจำเลยจะไ้เค็อนผู้รับเหมาแล้วก็ตาม การกระทำดังกล่าวเป็นเหตุให้ลมพัด

¹ Ibid., pp. 267, 269-273, 285, 479.

² Ibid., p. 259.

³ Ibid., p. 275.

พาไฟเข้ามาไปยังที่ดินของโจทก์ ศาลพิพากษาให้จำเลยทั้งสองต้องรับผิดชอบในความเสียหายที่เกิดขึ้นแก่โจทก์¹

สำหรับคดีที่พิพากษาในสหรัฐอเมริกาเมื่ออาทิเช่น คดี Smith v. California (1959), คดี Provincial Motor Cab Co. v. Dunning (1909) เป็นต้น ทั้งสองคดีนี้ศาลได้วางหลักเกณฑ์ "ความรับผิดเด็ดขาด" (Strict Liability) ไว้ว่า ความรับผิดทางแพ่งในการกระทำของจำเลยนั้นกฎหมายไม่ประสงค์ที่จะให้การกระทำของจำเลยต้องถึงขนาดมีเจตนาร้าย (Mens Rea) อย่างเช่นความรับผิดในทางอาญา ดังนั้นเพียงแต่การกระทำบางอย่างของจำเลยก่อให้เกิดผลเป็นความเสียหายหรือเป็นภัยอันตรายต่อผู้อื่น จำเลยก็ต้องรับผิดชอบในผลที่เกิดขึ้นนั้น²

จึงเห็นได้ว่าคดี Rylands v. Fletcher เป็นรากฐานของหลักเกณฑ์ "ความรับผิดเด็ดขาด" (Strict Liability) ที่กำหนดให้การกระทำของบุคคลซึ่งกระทำการหรือประกอบกิจการใดอันอาจก่อความเสียหายขึ้นได้ หากเกิดความเสียหายขึ้นแก่ผู้อื่นบุคคลนั้นต้องมีความผิด (guilty) และต้องรับผิดชอบในผลที่เกิดขึ้นนั้น แม้ว่าในการกระทำหรือการประกอบกิจการดังกล่าวบุคคลผู้กระทำการจะได้ออกให้มีการป้องกันภัยอันตรายไว้แล้ว และมีใครกระทำการโดยจงใจหรือประมาทเลินเล่อที่จะก่อความเสียหายให้เกิดขึ้นแก่ผู้อื่นแต่ประการใด เพราะถือเป็นหน้าที่โดยเคร่งครัดซึ่งผู้กระทำต้องระวังและป้องกันมิให้ผู้อื่นได้รับอันตรายจากการกระทำของตนและ/หรือบริวารของตน ผู้กระทำการดังกล่าวจึงต้องรับผิดชอบเพื่อความบกพร่องในการป้องกัน (failing to prevent) ความเสียหายที่จะเกิดขึ้นจากการกระทำนั้นเพื่อประโยชน์สุขแห่งประชาคม (for the general benefit of the community) และเพื่อให้อกฎหมายมีอำนาจบังคับผู้กระทำการใดที่ผิดไปจากปกติธรรมดา ในอันที่จะต้องเยียวยา (remedy) ความเสียหายซึ่งเกิดขึ้นแก่ผู้อื่น

¹
Ibid., p. 259.

²
Rollin M. Perkins, Perkins on Criminal Law, 2d. ed., p. 803.

ในสหรัฐอเมริกา "ทฤษฎีสหิทธิในสิ่งแวดล้อม" และ "ทฤษฎีความรับผิดชอบต่อสังคม" ใ้ถูกนำมาประยุกต์ใช้เพื่อการเยียวยาปัญหาสิ่งแวดล้อมในสังคมให้เข้ากับลักษณะการปกครองประเทศโดยกำหนดใ้บุคคลผู้ได้รับความเสียหาย ผู้ทรงคุณวุฒิ สำนักงาน หน่วยงาน ส่วนบริษัท องค์การหรือสมาคม มีอำนาจฟ้องศาลในกรณีที่มีผู้กระทำการ (ทั้งเอกชนและฝ่ายบริหารประเทศ) ให้เกิดหรืออาจเกิดความเสียหายขึ้นกับสิ่งแวดล้อม¹ ตัวอย่างประการแรกใ้แก่ สิทธิในการฟ้องตามหลักกฎหมาย The Environmental Protection เนื่องจากกฎหมายกำหนดใ้ประชาชนอเมริกันทุกคนมีสิทธิและหน้าที่ในการรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม จึงใ้ผู้ที่ได้รับความเสียหายจากการกระทำหรือจากกิจกรรมที่ก่อให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมหรือผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้ เกี่ยวกับคุณค่าของสิ่งแวดล้อมซึ่งอยู่ในฐานะเป็นปากเสียงแทนประชาชนใ้มีสิทธิฟ้องศาลในกรณีที่เกิดหรืออาจจะเกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมขึ้นใ้ ในการฟ้องคดีดังกล่าวนี้หากเป็นกรณีที่ใ้มีการกำหนดมาตรฐานค่าสิ่ง ค่าอนุญาตหรือใ้กฎหมายเกี่ยวกับการคุ้มครองคุณภาพของสิ่งแวดล้อมไว้ โจทก์เพียงแต่พิสูจน์ว่าจำเลยใ้กระทำการที่ผิดไปจากข้อกำหนดหรือมาตรฐานดังกล่าว และหากเป็นกรณีที่ไม่มีมาตรฐาน ค่าสิ่ง ค่าอนุญาต หรือกฎหมายบัญญัติไว้ โจทก์ก็เพียงแต่พิสูจน์ว่า (1) สภาพแวดล้อมที่เสียไปมีมากกว่าประโยชน์ที่จะใ้ได้รับจากทางเศรษฐกิจ และ (2) จำเลยมีวิธีใ้เกิดความเสียหายใ้เล็กน้อยกว่าที่เป็นแต่ไม่ทำ ในการพิจารณาคดีตามหลักกฎหมายนี้ศาลมีอำนาจเรียกพยานหลักฐานที่เกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิของประชาชนมาประกอบการพิจารณาใ้แก่ผู้ความฝ่ายใ้ฝ่ายหนึ่งมีใ้กล่าวอ้างไว้ในฟ้องหรือใ้ให้การและหากเป็นพยานเอกสารของ เอกชนหรือของทางราชการฝ่ายบริหารซึ่งอ้างว่าไม่อาจเปิดเผยใ้กรณีนี้โจทก์ไม่จำเป็นต้องแนบเอกสารมาด้วย เพียงแต่โจทก์

¹ กาญจนานันท์, นิมมานเหมินท์, "กฎหมายสภาวะแวดล้อม" (กรุงเทพฯ: คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, [ม.ป.ป.]), หน้า 52-55.

อ้างชื่อเอกสาร ชนิคและแหล่งที่มาของ เอกสารก็เป็นการ เพียงพอแล้ว เพราะจำเลยมีหน้าที่
 คองนำเสนอก่อศาลและหน้าที่นำสืบในคดีเช่นนี้ตกอยู่แก่จำเลย¹ ตัวอย่างประการที่สอง
 ไล่แก้สิทธิในการฟ้องคดีตามหลักกฎหมาย Antitrust ซึ่งมาตรา 4 บัญญัติว่า "ผู้ใด
 ซึ่งจะได้รับความเสียหายในธุรกิจหรือในทรัพย์สินโดยเหตุใด ๆ ซึ่งได้ห้ามไว้ในกฎหมาย
 Antitrust อาจฟ้องในศาล District Court ของสหรัฐอเมริกาในท้องที่ที่จำเลย
 อาศัยอยู่หรือมีตัวแทนอยู่ โดยไม่จำกัดว่าทุนทรัพย์จะเป็นเท่าใดและจะได้รับความทดแทนสาม
 เท่าของความเสียหายและค่าธรรมเนียมฟ้องร้องรวมทั้งค่าทนายที่สมควรด้วย" และมาตรา
 16 บัญญัติว่า "ผู้ใด สำนักงาน ห้างหุ้นส่วนบริษัท หรือสมาคม มีสิทธิฟ้องขอให้ศาลสั่ง
 ห้ามมิให้จำเลยกระทำการหรือกระทำต่อไป ในศาลโลกใดของโลกของสหรัฐซึ่งคุ้มครองฝ่ายใดฝ่าย
 หนึ่งในเขตอำนาจ เมื่อเกรงว่าจะมีความเสียหายเกิดขึ้นเนื่องจากการกระทำผิด
 กฎหมาย" การฟ้องคดีตามหลักกฎหมาย Antitrust นี้แม้การกระทำของจำเลยที่
 ไล่ดำเนินการไปนั้น เป็นแต่เพียงยอมรับกันตามหลักความเป็นธรรมดาว่าน่าจะเกิดความเสียหาย
 ขึ้นกับผู้อื่นหรือจะทำให้เกิดความเสียหายขึ้นแก่สาธารณะโดยไม่จำกัด เป็นความ
 เสียหายตามความเป็นจริงหรือได้เกิดขึ้นจริงก็เป็นการ เพียงพอแล้วที่จะฟ้องให้จำเลย
 คองรับผิดชอบตามหลักกฎหมายนี้ได้² และในกรณีที่การก่อให้เกิดสิ่งแวดล้อมเป็นพิษได้กระทำ
 ในมลรัฐหนึ่งแต่ผลของมลพิษนอกจากเกิดขึ้นในมลรัฐนั้นเองแล้วยังได้แพร่กระจายไปถึง
 มลรัฐอื่นด้วยนั้น ศาลสูงแห่งสหรัฐอเมริกาไควนิจัยและวางหลักเกณฑ์โดยอาศัยทฤษฎี
 ทั้งสองใหญ่เป็นต้นเหตุแห่งความเสียหายคองรับผิดชอบในทุกกรณีไม่ว่าความเสียหายนั้นจะได้
 เกิดขึ้นกับบุคคลหรือทรัพย์สินหรือธุรกิจหรือทรัพย์สินของชาติด้วยเหตุบังเอิญและ/หรือ

¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 55 ประกอบหน้า 52-53.

² เรื่องเดียวกัน, หน้า 53-54.

เหตุสุดแทรกปรการโคกตาม อาทิเช่น คดี Udall v. Federal Power Commission (1967) กล่าวคือ จำเลยเป็นบริษัทที่ได้รับอนุญาตให้จัดสร้างเขื่อนผลิตกระแสไฟฟ้าจากพลังน้ำ (hydroelectric power project) เพื่อกั้นแม่น้ำ Snake River แถบของเข่า High Mountain Sheep บริเวณที่จะสร้างเขื่อนมีสัตว์ป่าและปลาคูขุมมาก เฉพาะอย่างยิ่งปลา Salmon

ปัญหาแห่งคดีที่โจทก์นำขึ้นสู่ศาลก็คือ แม้จำเลยได้รับอนุญาตให้เป็นผู้จัดสร้างเขื่อนดังกล่าวเพื่อ "ประโยชน์สาธารณะ" ("public interest") ในการผลิตกระแสไฟฟ้า แต่ประโยชน์สาธารณะอีกส่วนหนึ่งก็คือการสงวนรักษาแหล่งต้นน้ำลำธาร และพื้นที่ป่าไม้ การสงวนรักษาสัตว์ป่าและพันธุ์ปลา ตลอดจนการคงสภาพของแหล่งพักผ่อนหย่อนใจไว้ ศาลสูงแห่งสหรัฐอเมริกาพิพากษาให้จำเลยต้องสำรวจผลกระทบที่จะเกิดความเสียหายขึ้นกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมก่อนดำเนินการสร้างเขื่อนดังกล่าว และหากเมื่อสร้างเขื่อนเสร็จแล้วความเสียหายที่ติดตามมาไม่สม "ประโยชน์สาธารณะ" จำเลยต้องรับผิดชอบ¹, คดี U.S. v. Bishop Processing Company (1968) คดีนี้ได้ความว่า บริษัท Bishop Processing Company จำเลยตั้งอยู่ในมลรัฐ Maryland ปล่อยสารมลพิษออกสู่อากาศ (air Pollutants) ทำให้เกิดกลิ่นเหม็นสัตว์และพืชไร่บริเวณนั้นเจ็บป่วยและถูกรบกวนจากมลพิษดังกล่าว นอกจากนี้สารมลพิษยังได้แพร่กระจายข้ามไปถึงมลรัฐ Delaware อีกด้วย

ปัญหาข้อโต้แย้งแห่งคดีนี้คือ สารมลพิษที่แพร่กระจายไปยังรัฐอื่นนั้น ควรอยู่ในอำนาจของศาลใด ปัญหาอีกประการหนึ่งได้แก่ สารมลพิษปลิวไปพร้อมกับอากาศ ผลของความเสียหายที่เกิดขึ้นครอบคลุมถึงสิ่งใดบ้าง ศาลสูงแห่งสหรัฐอเมริกาพิพากษาว่า ในกรณีเช่นนี้ศาลที่มีอำนาจพิพากษาคดีได้แก่ ศาลสูงแห่งสหรัฐอเมริกา ความเสียหายที่เกิดขึ้น

¹Irving J. Sloan, Environment And The Law, pp.78-80.

ครอบคลุมถึงทุกกรณีที่มีสาเหตุจากสารมลพิษของจำเลยไม่ว่าจะเป็นความเสียหายที่เกิดขึ้นกับบุคคล พืช สัตว์ ธุรกิจการค้าหรือทรัพย์สินอื่นใด และจำเลยต้องรับผิดชอบในความเสียหายนั้น¹, คดี New Hampshire v. Atomic Energy Commission (1969) จำเลยเป็นบริษัทรับเหมาผลิตกระแสไฟฟ้าจากพลังงานปรมาณู (Nuclear Power) เพื่อส่งกระแสไฟฟ้าให้รัฐบาล บริษัทของจำเลยตั้งอยู่ที่เมือง Vermont ริมฝั่งแม่น้ำ Connecticut River แม่น้ำนี้ไหลผ่านเมืองหลายเมืองรวมทั้งไหลผ่านมลรัฐ New Hampshire ด้วย การผลิตกระแสไฟฟ้าของจำเลยต้องใช้น้ำจากแม่น้ำ Connecticut River หมุนเวียนเข้าเครื่องกำเนิดไฟฟ้าเพื่อระบายความร้อน ขบวนการดังกล่าวทำให้เกิดความร้อน "Thermal Pollution" ขึ้นอย่างมากแก่แม่น้ำ รัฐ New Hampshire ไม่อาจใช้ประโยชน์จากน้ำในแม่น้ำ Connecticut River นี้ได้

ศาลสูงแห่งสหรัฐอเมริกาพิพากษาว่า จำเลยต้องรับผิดชอบในความเสียหายทุกประการอันเกิดขึ้นจากการกระทำของตน และต้องดำเนินการป้องกันมิให้เกิดความเสียหายขึ้นอีกต่อไปด้วย.²

นอกจากนี้ในการบัญญัติกฎหมายขึ้นในบังคับสหรัฐอเมริกาได้ยึดถือแนวทางทฤษฎีทั้งสองเพื่อแก้ไขปัญหาล้างแควล่อมเป็นพิษ และปกป้องสังคมให้ได้รับความเป็นธรรมจากการนี้ ปัญหาล้างแควล่อมเป็นพิษเช่นหลักกฎหมายในเรื่อง Air Quality Act of 1967³, หลักกฎหมายในเรื่อง Department of Transportation Act of 1966 ซึ่งรวมถึงหลักเรื่อง Federal Highway Act of 1966 ด้วย⁴ เป็นต้น.

1
Ibid., pp. 69-71.

2
Ibid., pp. 74-76.

3
Ibid., p. 59.

4
Ibid., p. 61.

ในประเทศญี่ปุ่นซึ่งเป็นที่ทราบกันดีแล้วว่ามีพื้นที่ทางภูมิศาสตร์ เป็นเกาะจำนวนมาก เนื้อที่ของประเทศไม่กว้างขวางเท่าใดนัก แต่มีความเจริญในทางวิทยาการสูงและได้สร้างอุตสาหกรรมแทบทุกชนิดที่มีในโลกขึ้นในประเทศของตน ดังนั้นปัญหาสิ่งแวดล้อมเป็นพิษจึงได้เกิดขึ้นทำความเสียหายให้แก่ประชาชนและทรัพย์สินอย่างรุนแรง เช่น กรณีโรคมินามาตะ และโรคอิไต-อิไต เป็นต้น การแก้ไขปัญหาและเยียวยาประชาชนในความเสียหายที่เกิดขึ้น เนื่องจากสิ่งแวดล้อม เป็นพิษนี้ประเทศญี่ปุ่นได้นำหลักเกณฑ์ทั้ง "ทฤษฎีสติธิในสิ่งแวดล้อม" และ "ทฤษฎีความรับผิดชอบเด็ดขาด" มาประยุกต์ใช้ให้เข้ากับสภาพการณ์ของสังคม ได้แก่ การที่ญี่ปุ่นได้บัญญัติยืนยัน "สิทธิในสิ่งแวดล้อม" ไว้ในรัฐธรรมนูญมาตรา 13 และมาตรา 25 ดังผู้เขียนได้กล่าวมาแล้วและสำหรับ "ทฤษฎีความรับผิดชอบเด็ดขาด" นั้น ประเทศญี่ปุ่นได้ประยุกต์ใช้กับความรับผิดชอบทางแพ่งโดยสร้างหลักเกณฑ์ในการพิสูจน์ความผิดของจำเลย เรียกว่า "การวิเคราะห์โดยวิทยาการเกี่ยวกับโรคระบาด" (Epidemiological Analysis) กล่าวคือเมื่อเกิดความเสียหายขึ้นจากมลพิษต้องวิเคราะห์หาที่มาแห่งความเสียหาย จาก "สื่อหน้า" (Agent) หรือตัวแทนของความสัมพันธ์ระหว่างเหตุกับผลของความเสียหาย ทั้งในทางธรรมชาติและในพฤติกรรมพิเศษ เพื่อทดสอบความสัมพันธ์ของสื่อหน้านั้นกับลักษณะ หรืออาการที่ผู้เสียหายได้รับ ซึ่งหากมีความสัมพันธ์ในตัวเองเดียวกันไม่ว่าจะโดยทางตรง หรือทางอ้อมก็เป็นการเพียงพอแล้วที่จำเลยต้องรับผิดชอบ¹ นอกจากนี้เมื่อมีกรณีสิ่งแวดล้อม เป็นพิษอย่างใด ๆ เกิดขึ้นแม้แต่รัฐบาลก็ตกอยู่ในฐานะจำเลยได้ดัง เช่น กรณีสนามบินนานาชาติโอซากา (Osaka International Airport) และศาลพิพากษาในเรื่องค่าสินไหมทดแทนในกรณีนี้ให้ไกลรวมไปถึงความเสียหายทั้งในอดีต ปัจจุบัน และในอนาคตได้ [อัน เป็นความเสียหายที่มีอยู่และเกิดขึ้นแล้วและมีโทษความเสียหายในทางศีลธรรม (moral damage)] ทราบเท่าที่สถานะสิ่งแวดล้อมเป็นพิษยังไม่สิ้นไปหรือยังไม่ลดลงถึงระดับหนึ่ง²

¹ กาญจนา นิมมานเหมินทร์, "กฎหมายสภาวะแวดล้อม" (คักสำเนา คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, [ม.ป.ป.]), หน้า 35-40.

² เรื่องเดียวกัน, หน้า 48.

อย่างไรก็ตามในการวิเคราะห์ขั้นตอนที่สำคัญทั้งหลายซึ่งก่อให้เกิดความเสียหายเนื่องจากสิ่งแวดลอมเป็นพิษชั้นในประเทศญี่ปุ่นเท่าที่ตามมา จะเห็นได้ว่ามีขั้นตอนสำคัญแบ่งเป็น 5 ระยะด้วยกัน¹ ดังนี้

ระยะที่ 1 มีอาการผิดปกติของบุคคลในบริเวณที่เกิดโรคหรือมีการร้องเรียนจากผู้ที่อาศัยอยู่บริเวณนั้น ไปยังเจ้าหน้าที่ตามเมืองให้ทราบถึงอาการผิดปกติในบริเวณดังกล่าว²

ระยะที่ 2 หน่วยงานของรัฐตลอดจนหน่วยงานของเอกชนที่สนใจ เข้าดำเนินการทดสอบวิจัยหาสาเหตุและสมุฐานที่แน่นอนของโรค จากบุคคลและพื้นที่บริเวณนั้น³

ระยะที่ 3 มีคำประกาศอย่างเป็นทางการขององค์การฝ่ายบริหาร กำหนดให้เขตพื้นที่บริเวณนั้นเป็นเขตควบคุมโรคอันเกิดเนื่องจากสิ่งแวดลอมเป็นพิษ เพื่อบังคับการตามหลัก "กฎหมายว่าด้วยการปฏิบัติการพิเศษ เพื่อช่วยเหลือผู้ป่วยใหม่รเทาจากโรคอันเกี่ยวเนื่องกับสิ่งแวดลอมเป็นพิษ 1969" (Law Concerning Special Measures for the Relief of Patients with a Pollution-Related Disease, 1969) ซึ่งมีบางกรณีเช่น อีโต-อีโต มีประกาศของกระทรวงสาธารณสุขออกในเดือนพฤษภาคม 1968 ก่อนมีกฎหมายฉบับ⁴ สำหรับกรณีโรคมินามาตะที่อ่าวมินามาตะมีประกาศของระยะที่สามนี้เมื่อธันวาคม 1969⁵ และมินามาตะที่ Niigata มีประกาศเมื่อธันวาคม 1969⁶

¹ International Affairs Division Environment Agency, Quality of the Environment in Japan 1978 (Japan:Printed by International Affairs Division Environment Agency, 1978), pp. 215-220.

²Ibid., pp. 215, 218, 219.

³Ibid., pp. 215, 218, 219.

⁴Ibid., pp. 219-220.

⁵Ibid., p. 216.

⁶Ibid., p. 216.

ระยะที่ 4 เมื่อผู้ได้รับความเสียหายฟ้องคดีต่อศาลเพื่อเรียกค่าสินไหมทดแทน จากแหล่งอุตสาหกรรม ศาลใช้วิธีศึกษาความรับผิดชอบโดยหลัก Epidemiological Analysis มีผลทำให้แหล่งอุตสาหกรรมต้องรับผิดชอบคดีและทุกกรณีรวมทั้งความเสียหายที่เกิดขึ้นในอดีต-ในปัจจุบันและในอนาคต เช่นค่าพิพาทษาในกรณีโรคมินามาตะที่อ่าวมินามาตะในเดือนมีนาคม 1973¹, กรณีมินามาตะที่ Niigata ศาลมีคำพิพากษาเมื่อกันยายน 1971², กรณีคดี Itai-Itai ศาลมีคำพิพากษาเมื่อ สิงหาคม 1972³

ระยะที่ 5 มีการตกลงประนีประนอมระหว่างผู้เสียหายกับแหล่งอุตสาหกรรม ทักก่อให้เกิดมลพิษโดยอาศัยคำพิพากษาของศาลเป็นบรรทัดฐาน เพื่อเปิดโอกาสให้แหล่งอุตสาหกรรมดูแลค่าสินไหมทดแทนในอนาคตด้วยการชำระเป็นรายงวดและเปิดโอกาสให้ผู้เสียหายที่มีโครงการฟ้องคดีอยู่ในชั้นเดิมเสนอตัวเข้ามาเพื่อรับค่าสินไหมทดแทน โดยให้ดูวาราชการจังหวัดหรือนายอำเภอและหน่วยงานแพทย์ของรัฐร่วมกันพิจารณารับรองเกี่ยวกับตัวผู้เสียหายในกรณีหลังนี้ว่ามีภูมิลำเนาหรือ เคยมีถิ่นที่อยู่ในบริเวณเขตควบคุมโรคฯ กังกลาวและเป็นผู้ที่อยู่ในข่ายได้รับค่าสินไหมทดแทน

ที่กล่าวข้างต้นมีข้อสังเกต 2 ประการคือ ประการแรกในขั้นตอนระยะที่ 5 หน่วยงานของรัฐยื่นมือเข้าช่วยเหลือไม่ว่าจะโดยเจ้าจัดการเองหรือโดยการร้องขอของคูกรณี เสมือนว่ารัฐเป็นทั้งผู้ร่วมได้รับความเสียหายและเป็นผู้ร่วมก่อให้เกิดความเสียหายขึ้น ประการที่สองขั้นตอนสำคัญที่กล่าวมานี้เกิดขึ้นในแนวทางที่ซ้ำกันทุกคดีไม่ว่าจะเป็นคดีมินามาตะที่อ่าวมินามาตะ, คดีมินามาตะที่เมืองนิอิกาทะ, คดีอิตะ-อิตะ หรือ

¹ Ibid., p. 216.

² Ibid., p. 219.

³ Ibid., p. 220.

คดีสนามบินนานาชาติโอซากา ก็ตามและผลแห่งคำพิพากษาก็เป็นเช่นเดียวกันโดยผู้ก่อให้เกิดความเสียหายของไซคาซินใหม่ทดแทนทุกกรณี ด้วยเหตุนี้รัฐหรือฝ่ายบริหารประเทศนอกจากได้คำนึงถึงทฤษฎีกฎหมายทั้งสองแล้วยังได้พัฒนาหลักกฎหมายสารบัญญัติทางแพ่งด้วยการให้ความสำคัญอย่างยิ่งแก่ "ทฤษฎีความรับผิดชอบเค็ดซาค" เพื่อประสานประโยชน์ระหว่างผู้เสียหายกับแหล่งอุตสาหกรรมซึ่งก่อให้เกิดสิ่งแวดล้อมเป็นพิษ ตลอดจนเพื่อให้ผู้เสียหายได้รับการเยียวยาความเสียหายและความระมัดระวังโดยมีพิกัดของกระบวนการยุติธรรมทางศาล ซึ่งในที่สุดฝ่ายบริหารประเทศได้ตรากฎหมายสารบัญญัติ "ว่าด้วยคาททดแทนความเสียหายอันเนื่องมาสิ่งแวดล้อมเป็นพิษมีผลเสียหายต่อสุขภาพอนามัย"

(Pollution-Related Health Damage Compensation Law.) ประกาศออกใช้เมื่อเดือนตุลาคม 1973 (October 1973) และมีผลใช้บังคับเป็นกฎหมายสมบูรณ์ตั้งแต่เดือนกันยายน 1974 (September 1974) ซึ่งเรียกได้ว่าเป็นกฎหมายของฝ่ายบริหารเพื่อการเยียวยาสังคมอย่างแท้จริงโดยมีพิกัดของกระบวนการทางศาล กฎหมายฉบับนี้ได้กำหนดไว้อย่างละเอียดพร้อมมูลถึงลักษณะที่ว่าด้วย ใครเป็นผู้ได้รับความทดแทน (Who is compensated?) อะไรคือสิ่งที่เป็นคาททดแทน (What is being compensated ?) และใครเป็นผู้ของจ่ายคาททดแทน (Who is compensating ?)

ผู้ที่ได้รับประโยชน์จากคาททดแทนตามกฎหมาย Pollution-Related Health Damage Compensation Law 1973 ฉบับนี้ได้แก่ ผู้เสียหายจากโรคอันเกี่ยวเนื่องกับสิ่งแวดล้อมเป็นพิษ ซึ่งผู้นั้นได้เคยอาศัยหรือเคยทำงานในบริเวณเขตกำหนดนั้นหรืออยู่ในบริเวณดังกล่าวในเวลานี้ ("lived, worked, or otherwise been present")² และเจ้าหน้าที่ปกครองและแพทย์ของรัฐบาลได้พิจารณาออกคำรับรองแล้วว่า ผู้นั้นเป็นผู้ที่อยู่ในขอบเขตแห่งกฎหมายว่าด้วยคาททดแทนดังกล่าว

¹ Organization for Economic Co-operation and Development, Environmental Policies in Japan (Paris:Printed by Organization for Economic Co-operation and Development, 1977), pp. 42-49.

² Ibid., p. 42.

กฎหมายกำหนดค่าทดแทนเป็นเงิน เงินค่าทดแทนแบ่งออกเป็น 7 ชนิด¹ ซึ่งผู้เขียนสรุปและจำแนกออกได้เป็น 4 ประเภทคือ ประเภทแรกได้แก่เงินค่าทดแทนในการบำบัดรักษาเพื่อประโยชน์ทางการแพทย์ (Medical care benefits and expenses) หมายถึงค่าใช้จ่ายทั้งหลายทางการแพทย์ที่เกี่ยวข้องกับโรคอันเกิดจากสิ่งแวดล้อมเป็นพิษโดยตรง เช่นการใช้เทคนิคการแพทย์ในบริเวณพื้นที่ของโรค การตรวจรักษาซึ่งกระทำต่อผู้ป่วย² และรวมถึงเงินค่าใช้จ่ายทางการแพทย์อื่น ๆ (Medical care allowances) ซึ่งครอบคลุมค่าใช้จ่ายในการรักษาพยาบาลในฐานะคนไข้ในหรือคนไข้นอกของโรงพยาบาลตลอดถึงค่าเดินทางเพื่อรับการรักษานั้นด้วย³

ประเภทที่สอง ค่าทดแทนสำหรับความพิการ (Disability compensation) ผู้ที่จะได้รับประโยชน์จากค่าทดแทนประเภทนี้ต้องมีอายุตั้งแต่ 15 ปีขึ้นไปและได้รับการรับรองจากเจ้าหน้าที่แล้วว่า เป็นโรคฯ ค่าทดแทนจะจ่ายเป็นรายเดือนจำนวนเงินที่จ่ายขึ้นอยู่กับความสัมพันธ์ระหว่างอายุ-เพศ และชั้น (class) ของผู้เสียหาย ผู้เสียหายแบ่งเป็น 4 ชั้น แต่ละชั้นจะมี "อัตราส่วนของชั้น (Coverage rate)" โดยเฉพาะของชั้นนั้น ๆ ผู้เสียหายชั้นพิเศษ (Special class) ได้แก่ผู้เสียหายที่พิการไม่สามารถ

¹ International Affairs Division Environment Agency, Quality of the Environment in Japan 1978, p. 211.

² Ibid., p. 211.

³ Ibid., pp. 212-213.

ทำงานได้และสูญเสียการดำรงชีวิตประจำวันโดยปกติอย่างสิ้นเชิงอัตราส่วนของชั้นนี้
เท่ากับ 100%¹ ผู้เสียหายชั้นที่ 1 (Class I) ได้สูญเสียหน้าที่พิการจนไม่สามารถ
ทำงานหรือประกอบวิชาชีพของตนอย่างปกติได้ อัตราส่วนของชั้นนี้เท่ากับ 80 %²
ผู้เสียหายชั้นที่ 2 (Class II) ได้สูญเสียหน้าที่พิการบางส่วนและถูกจำกัดให้ทำงาน
โดยเฉพาะบางอย่างและไม่สะดวกในการดำรงชีวิตอัตราส่วนของชั้นนี้เท่ากับ 50 %³
ผู้เสียหายชั้นที่ 3 (Class III) ได้สูญเสียหน้าที่พิการมีอุปสรรคในการทำงานและใน
การดำรงชีวิตประจำวันบ้างบางอย่างอันเป็นการเล็กน้อย อัตราส่วนของชั้นนี้เท่ากับ 30 %⁴

ถ้าให้ a = อายุของผู้เสียหายที่พิการ, s = เพศของผู้เสียหายที่พิการ
 c = อัตราส่วนค่าทดแทนความพิการตามชั้นของผู้เสียหาย (Coverage rate)⁵
ซึ่งกฎหมายกำหนดไว้แต่ละชั้น เช่น ชั้นพิเศษ = 100 % ชั้นที่ 1 = 80 % ฯลฯ,
 Wa, s = อัตราค่าจ้างรายเดือนชั้นต่ำจำแนกตามอายุและเพศของผู้เสียหายที่พิการ
และให้ Aa, s, C = จำนวนเงินค่าทดแทนที่ผู้เสียหายพิการจะได้รับ สูตรการคำนวณจะ
ออกมาดังนี้คือ: $Aa, s, C = 0.8 \times C \times Wa, s$ จึงเห็นได้ว่า โดยหลักทั่วไปแล้ว

¹ Organization for Economic Co-Operation and Development,
Environmental Policies in Japan, p. 44.

² Ibid., p. 48.

³ Ibid., p. 44.

⁴ Ibid., p. 44.

⁵ Ibid., p. 44.

ค่าทดแทนสำหรับความพิการของผู้เสียหายที่ยังมีชีวิตอยู่จะเท่ากับ $\frac{80}{100}$ ของค่าชดเชยส่วน
 ค่าทดแทนความพิการตามชั้นของผู้เสียหายซึ่งกฎหมายกำหนดไว้ในแต่ละชั้น ของค่าชดเชยอัตรา
 ค่าจ้างรายเดือนขั้นต่ำตามกฎหมายและเพศของผู้เสียหายที่พิการ ซึ่งกำหนดไว้ในกฎหมาย
 ถ้าผู้เสียหายที่พิการนั้นตายค่าทดแทนรายเดือนจะจ่ายเป็นรายเดือนให้แก่ทายาทหรือ
 ผู้ซึ่งตายได้ระบุไว้ (Survivors' Compensation) ซึ่งจำนวนค่าทดแทนจะลดลงและ
 เท่ากับ $\frac{70}{100}$ ของค่าชดเชยส่วนค่าทดแทนความพิการตามชั้นของผู้เสียหายซึ่งกฎหมายกำ
 หนดไว้ในแต่ละชั้น ของค่าชดเชยอัตราค่าจ้างรายเดือนขั้นต่ำตามกฎหมายและเพศของผู้เสียหาย
 ที่พิการซึ่งกำหนดไว้ในกฎหมายค่าทดแทนส่วนนี้จะจ่ายให้ทายาทหรือผู้ซึ่งตายได้ระบุไว้เป็น
 ระยะเวลาไม่เกิน 10 ปี² หรือหากทายาทหรือบุคคลซึ่งระบุไว้ต้องการให้จ่ายรวมยอด
 ครั้งเดียว (Lump-sum survivors' Compensation) ค่าทดแทนในกรณีนี้จะเท่ากับ
 36 เดือนของค่าชดเชยเงินค่าทดแทนรายเดือนซึ่งทายาทหรือผู้ซึ่งตายได้ระบุไว้พึงจะได้รับตาม
 สิบห้า³

ประเภทที่สาม เงินค่าทดแทนสำหรับเด็ก (Child Compensation allowances) ผู้ที่ได้รับประโยชน์คือ บุคคลที่อายุต่ำกว่า 15 ปี ลงมาและได้รับ
 การรับรองของเจ้าหน้าที่แล้ว ในการพิจารณาจำนวนค่าทดแทนให้อยู่ในดุลยพินิจของ
 กรรมการเจ้าหน้าที่ โดยต้องพิจารณาถึงความยากลำบากในการดำรงชีวิตของเด็ก

¹ International Affairs Division Environment Agency, Quality of the Environment in Japan 1978, p. 211.

² Ibid., p. 212.

³ Ibid., p. 212.

อัตราการศึกษาเล่าเรียนและค่าธรรมเนียมโต ความยุ่งยากในการเลี้ยงดู และข้อพิจารณาอื่น ๆ ¹

ประเภทที่สี่ ค่าใช้จ่ายในการปลงศพ (Funeral expenses) เมื่อผู้เสียหาย ซึ่งได้รับการรับรองจากเจ้าหน้าที่แล้วตายลงด้วยโรคดังที่ระบุไว้ ซึ่งได้จัดให้มีการปลงศพ จะได้รับชดเชยค่าใช้จ่ายอันจำเป็นในการปลงศพนั้น ในอัตราเท่าที่จ่ายไปจริงแต่ไม่เกิน อัตราในกฎหมาย ²

บทบัญญัติแห่งกฎหมาย Pollution - Related Health Damage Compensation Law ของประเทศญี่ปุ่นกำหนดให้แหล่งอุตสาหกรรมใดซึ่งใช้สารอัน อาจก่อให้เกิดสิ่งแวดลอมเป็นพิษในการประกอบกิจการหรือบริเวณพื้นที่ใด (designated area) ซึ่งเข้าหลักเกณฑ์ตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย ต้องถูกจัดใหม่หรือจัดให้มีการ เรียกเก็บเงินอันอยู่ในลักษณะที่จ่ายสมทบรวมกัน เสมือนเบี้ยประกันภัย (... to be seen as insurance premium to be paid by all polluting enterprises...) และแหล่งอุตสาหกรรมหรือผู้ซึ่งอาจก่อให้เกิดสิ่งแวดลอมเป็นพิษต้องจ่ายเงินตามเกณฑ์ ที่ระบุไว้ในกฎหมายเข้าสมทบในรูปของ "กองทุนเพื่อสิ่งแวดลอมเป็นพิษ" ("pollution load levies") โดยให้ Pollution Related Health Damage Compensation Association เป็นผู้เก็บรักษาเงินและดำเนินการเพื่อพิจารณาจ่ายเงินนี้ในการแก้ไข สภาพสิ่งแวดลอมเป็นพิษ โดยถือว่าเป็น "ความรับผิดชอบร่วมกัน" ของบรรดาผู้ก่อให้เกิด และ/หรืออาจก่อให้เกิดสิ่งแวดลอมเป็นพิษ (... a principle of "Collective responsibility" for all polluters.. ในอันที่จะจัดสภาพการณ์แห่งปัญหา

¹Ibid., p. 212 .

²Ibid., p. 213 .

และเยียวายู่ได้รับความเสียหายร่วมกันอย่างไรก็ตามกฎหมายก็มีหลักเกณฑ์ที่จะให้แหล่งอุตสาหกรรมลดการปล่อยสารมลพิษ (decrease in pollution discharges) ออกสู่สิ่งแวดล้อมหรือให้ใช้วิธีดำเนินการทั้งหลายอื่นเพื่อมิให้สิ่งแวดล้อมเป็นพิษเกิดขึ้นในประชาคมโดยกำหนดให้มีอัตราลดหย่อนสำหรับการจัดเก็บเงินค้ำประกันล่วงหน้า หากปรากฏว่าในบริเวณหรือแหล่งอุตสาหกรรมซึ่งได้ถูกจัดเก็บเงินไปนั้นสภาพสิ่งแวดล้อมเป็นพิษมิได้เกิดขึ้นหรือมีสภาพสิ่งแวดล้อมเป็นพิษลดน้อยลง¹

ผู้เขียนจึงเห็นว่าประเทศไทยน่าจะนำทฤษฎีสิทธิในสิ่งแวดล้อมและทฤษฎีความรับผิดชอบมาประยุกต์ใช้กับความรับผิดชอบทางแพ่งในปัญหาสิ่งแวดล้อมเป็นพิษเนื่องจากแหล่งอุตสาหกรรมอย่างใดมลพิษยิ่ง โดยเริ่มจากศาลสร้างหลักเกณฑ์การพิสูจน์ความผิดของจำเลยเรียกว่า "Epidemiological Analysis" และศาลได้พิพากษาให้จำเลยมีความรับผิดชอบต่อโจทก์ในคดีสินไหมทดแทนอย่างเคร่งครัดทั้งความเสียหายในอดีต ปัจจุบันและรวมถึงความเสียหายที่ยังไม่สิ้นไปในอนาคตด้วย หลักกฎหมายจากแนวคำพิพากษามรรตฐานของศาล ทำให้ฝ่ายบริหารประยุกต์หลักเกณฑ์ทั้งหลายในส่วนความรับผิดชอบของแหล่งอุตสาหกรรมบัญญัติเป็นกฎหมายสารบัญญัติว่าด้วยค่าทดแทนความเสียหายอันเนื่องมาจากสิ่งแวดล้อมเป็นพิษมีผลเสียหายต่อสุขภาพอนามัย (Pollution-Related Health Damage Compensation Law, 1973) ซึ่งเป็นกฎหมายของฝ่ายบริหารประเทศ ที่มุ่งคุ้มครองสิ่งแวดล้อมของสังคมโดยให้แหล่งอุตสาหกรรม หรือผู้ที่ก่อหรืออาจก่อความเสียหายให้เกิดขึ้นกับสิ่งแวดล้อมหรือประชาชน ต้องแก้ไขสิ่งแวดล้อมที่สูญเสียไป

¹ Organization for Economic Co-operation and Development, Environmental Policies in Japan, pp. 45-49.

และใช้ทดแทนเป็นการเยียวยาให้แก่บุคคลผู้ได้รับความเสียหายด้วยเงินซึ่งจัดตั้งขึ้น
 ในลักษณะกองทุนทดแทนสิ่งแวดล้อมเป็นพิษโดยหน่วยงานของรัฐเป็นผู้ดำเนินงานและ
 ไม่ต้องผ่านกระบวนการยุติธรรมทางศาล ในการนี้ผู้เขียนมีข้อสังเกตดังนี้คือ ประการแรก
 เงินที่จัดเก็บตามบทบัญญัติของกฎหมายจากแหล่งอุตสาหกรรมหรือผู้ก่อหรืออาจก่อให้เกิด
 สิ่งแวดล้อมเป็นพิษเพื่อเข้าร่วมเป็นกองทุนนั้น เป็นเงินที่จัดเก็บโดยตรงจากแหล่งกำเนิด
 มลพิษซึ่งอยู่กับที่ (Stationary Sources) แต่สำหรับแหล่งกำเนิดมลพิษเคลื่อนที่
 (Mobile Sources) เช่นรถยนต์ รถจักรยานยนต์ รถไฟ เรือยนต์หรือเรือกลไฟ ฯลฯ
 นั้นรัฐใช้มาตรการทางภาษีอากรเพื่อให้เงินที่จัดเก็บจากแหล่งกำเนิดเคลื่อนที่นั้นย้อนกลับมาก
 สู่กองทุนในฐานะเงินงบประมาณและเงินสมทบจากฝ่ายบริหาร ซึ่งในปัจจุบันนี้เชื่อกัน
 ว่าไม่มีวิธีการอื่นที่จะจัดเก็บจากแหล่งกำเนิดเคลื่อนที่ใดดีกว่าวิธีภาษีอากรนี้อีกแล้ว
 ประการที่สองเงินจากกองทุนฯ ที่จ่ายให้แก่บุคคลผู้ได้รับความเสียหายนั้นเป็นการจ่าย
 ค่าสินไหมทดแทนเพื่อความเสียหายแก่สุขภาพอนามัย ชีวิตหรือความพิการของผู้ได้รับ
 ความเสียหายเท่านั้นไม่รวมถึงทรัพย์สิน ดังนั้นหากมีความเสียหายเกิดขึ้นแก่ทรัพย์สิน
 อื่นเนื่องจากสิ่งแวดล้อมเป็นพิษผู้เสียหายก็ยังจำต้องดำเนินกระบวนการทางศาลตาม
 หลักกฎหมายที่มีอยู่ต่อไป เช่น เคมี ซึ่งยอมแสดงให้เห็นว่าระบบกฎหมายเรื่องค่าทดแทน
 ในกรณีสิ่งแวดล้อมเป็นพิษของประเทศญี่ปุ่นมีความสัมพันธ์และได้รับความร่วมมือจากทุก
 ฝ่ายไม่ว่าฝ่ายนิติบัญญัติ ฝ่ายบริหาร ฝ่ายตุลาการตลอดจนประชาชนและแหล่งอุตสาหกรรม
 เป็นอย่างยิ่ง โดยอาศัยทั้งทฤษฎีทางเศรษฐกิจ - สังคมและทฤษฎีทางกฎหมาย เพื่อ
 ประสานประโยชน์ของประชาคมและของประเทศชาติร่วมกัน

นอกจากนี้ หลังจากกรณีการอัปปางของเรือบรรทุกน้ำมัน Terry Canyon
 ในปี ค.ศ. 1967 แล้ว "ทฤษฎีทางเศรษฐกิจ-สังคม" และ "ทฤษฎีทางกฎหมาย" ได้ถูก
 นำมาประยุกต์ใช้เพื่อป้องกันและกำหนดความรับผิดชอบในกรณีที่เกิดเรือบรรทุกน้ำมันก่อหรือ

อาจก่อให้เกิดความเสียหายต่อสิ่งแวดล้อมทางทะเลขึ้นไม่ว่าจะโดยการรั่วไหลของน้ำมันหรือการที่เรือบรรทุกน้ำมันได้ปลดปล่อยน้ำมันออกมาสู่ทะเลก็ตาม เฉพาะอย่างยิ่งข้อตกลงระหว่างประเทศที่เรียกว่า "อนุสัญญาระหว่างประเทศว่าด้วยความรับผิดทางแพ่งสำหรับความเสียหายเนื่องจากภาวะมลพิษของน้ำมัน 1969" (International Convention on Civil Liability for Oil Pollution Damage, 1969)¹ ได้วางกฎเกณฑ์ว่าความรับผิดเกิดความเสียหายอย่างชัดแจ้ง อนุสัญญานี้กำหนดความรับผิดในความเสียหายอันเกิดขึ้นเนื่องจากภาวะมลพิษของน้ำมันจากเรือ โดยจัดให้มีการวางหลักกฎหมายและวิธีพิจารณาความผิดระหว่างประเทศสำหรับความรับผิดของบุคคลผู้เป็นเจ้าของเรือ กล่าวคือ ผู้เสียหายตามความหมายแห่งอนุสัญญานี้ได้แก่ บรรดาภาครัฐหรือประเทศที่สมาชิกซึ่งความเสียหายเนื่องจากภาวะมลพิษของน้ำมันได้เกิดขึ้นในดินแดนและทะเลอาณาเขตแห่งรัฐภาคีนั้นตามมาตรา 2 สำหรับผู้ถือหรืออาจก่อให้เกิดความเสียหายได้แก่ เรือที่บรรทุกน้ำมันเพื่อการค้าและบุคคลผู้เป็นเจ้าของเรือนั้นตามมาตรา 1(1) (2) และ (3) เว้นแต่เรือรบหรือเรืออื่นของรัฐภาคีที่ใช้ในกิจการของรัฐภาคีนั้นอันมิใช่การค้าตามมาตรา 11 วรรค 1

จึงเห็นได้ว่าผู้ถือหรืออาจก่อให้เกิดความเสียหายตามอนุสัญญานี้มีด้วยกัน 2 พวกคือ บุคคลผู้เป็นเจ้าของเรือซึ่งเป็นรัฐภาคีสมาชิกแห่งอนุสัญญา กับบุคคลผู้เป็นเจ้าของเรือซึ่งมิได้เป็นรัฐภาคีสมาชิกแห่งอนุสัญญา ซึ่งเรือบรรทุกน้ำมันของบุคคลทั้งสองพวกดังกล่าวถือหรืออาจก่อให้เกิดความเสียหายเนื่องจากภาวะมลพิษของน้ำมันขึ้นในดินแดนและทะเลอาณาเขตของรัฐภาคีสมาชิกแห่งอนุสัญญานี้รัฐใดรัฐหนึ่ง ดังนั้นหากเจ้าของเรือซึ่งเป็นรัฐภาคีสมาชิกถือหรืออาจก่อให้เกิดความเสียหายขึ้นแก่ดินแดนและทะเลอาณาเขตของรัฐภาคีด้วยกัน ความรับผิดดังกล่าวต้องปฏิบัติตามบทบัญญัติแห่งอนุสัญญานี้ทุกประการตามมาตรา 2 ประกอบมาตรา 9 และมาตรา 11 วรรค 2 แต่หากผู้ถือหรือ

¹โปรดดูรายละเอียดของบทบัญญัติซึ่งได้แยกไว้ในภาคผนวก 5 ท้ายวิทยานิพนธ์นี้

อาจก่อให้เกิดความเสียหายเป็นเจ้าของเรือซึ่งมีใช้รัฐภาคีสมาชิก ผู้เสียหายอาจดำเนินการตามกฎหมาย 2 ประการ กล่าวคือ ประการแรกตามหลักกฎหมายระหว่างประเทศโดยแท้ กรณีเช่นนี้เมื่อมีเหตุการณ์มลพิษของน้ำมัน เกิดขึ้นเรือที่ก่อกหรืออยู่ในชายฝั่งอาจเป็นผู้ก่อให้เกิดความเสียหายนั้นต้องถูกกักหรือยึดเรือไว้จนกว่าการพิจารณาหรือการดำเนินการตามกฎหมายระหว่างประเทศ เพื่อให้มีการชดเชยค่าสินไหมทดแทนจะได้เสร็จสิ้นลง หรือประการที่สองผู้เสียหายอาจดำเนินการโดยให้ลูกเรือหรืออาจก่อให้เกิดความเสียหายทางการเงินเพื่อจำกัดความรับผิดชอบตามมาตรา 5 ประกอบมาตรา 6 เพื่อให้ลูกเรือหรืออาจก่อให้เกิดความเสียหายนั้นได้รับการดำเนินการพิจารณาตามมาตรา 9 แห่งอนุสัญญาฯ ก็ได้ ซึ่งในประการที่สองนี้ยอมเป็นประโยชน์แก่ลูกเรือหรืออาจก่อให้เกิดความเสียหายในทางเศรษฐกิจเพราะเรือของผู้นั้นจะไม่ถูกกักหรือยึดไว้หากได้วางเงินกองทุนแล้วตามมาตรา 6 (b) และเป็นประโยชน์แก่ผู้เสียหายเพราะผู้เสียหายมีหลักประกันเพื่อการที่จะบังคับชำระหนี้ได้อย่างแน่นอน

อย่างไรก็ตาม "อนุสัญญาระหว่างประเทศว่าด้วยการรับผิดชอบสำหรับความเสียหายเนื่องจากภาวะมลพิษของน้ำมัน 1969" นี้เป็นเครื่องยืนยันได้ว่าทั้ง "ทฤษฎีทางเศรษฐกิจ - สังคม" และ "ทฤษฎีความรับผิดชอบเด็ดขาด" ได้รับการสนับสนุนให้นำมาประยุกต์ใช้กับความรับผิดชอบทางแพ่งในปัญหาสิ่งแวดล้อมเป็นพิษระหว่างประเทศด้วย ทั้ง ๆ ที่ประเทศภาคีสมาชิก หรือบุคคลลูกเรือหรืออาจก่อให้เกิดปัญหาดังกล่าวมีระบบกฎหมายที่แตกต่างกัน ซึ่งบทบัญญัติแห่งอนุสัญญาฯ เฉพาะในส่วนที่เกี่ยวข้องกับวิธานนิพนธ์มีสาระสำคัญ 3 ประการ กล่าวคือ

ประการแรก "ความรับผิดเกิดจากของบุคคลผู้เป็นเจ้าของเรือบรรทุกน้ำมัน และชอยกเว้นความรับผิดของบุคคลดังกล่าว" บัญญัติไว้ในมาตรา 3 แห่งอนุสัญญาฯ สรุปได้ว่าเจ้าของเรือบรรทุกน้ำมันลำใดซึ่งอยู่ในที่เกิดเหตุหรือมีเหตุเนื่องจากภาวะมลพิษของน้ำมันเกิดขึ้น ต้องรับผิดในความเสียหายอย่างใด ๆ ที่เกิดขึ้นเว้นแต่จะพิสูจน์ได้ว่าความเสียหายที่เกิดขึ้นนั้นเป็นผลเนื่องจาก

1. การทำสงคราม การสู้รบ สงครามกลางเมือง การจลาจล หรือปรากฏการณ์ธรรมชาติอันมีลักษณะผิดปกติไม่อาจหลีกเลี่ยงและต้านทานซึ่งขวางได้ หรือ
2. การกระทำหรือจงใจละเว้นการกระทำเพื่อให้เกิดความเสียหายขึ้นโดยบุคคลที่สาม หรือ
3. ความประมาทเลินเล่อหรือการกระทำโดยมิชอบด้วยประการอื่นใดของรัฐบาลหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐบาลซึ่งมีหน้าที่ในการบำรุงรักษากระโจมไฟสัญญาณหรือเครื่องช่วยในการเดินเรืออย่างอื่น หรือ
4. การกระทำหรือจงใจละเว้นการกระทำเพื่อให้เกิดความเสียหายขึ้นโดยบุคคลซึ่งได้รับความเสียหายนั้นเอง หรือจากความประมาทเลินเล่อของผู้นั้น

ประการที่สอง "การจำกัดความรับผิดด้วยการวางเงินเป็นกองทุนและการกำหนดให้มีการค้าประกันหรือใหม่หลักประกันของเรือบรรทุกน้ำมัน" บัญญัติไว้ในมาตรา 5, 6, 7 แห่งอนุสัญญาฯ สรุปได้ดังต่อไปนี้คือ

ถ้าเหตุที่เกิดขึ้นหรือเหตุต่อเนื่องกันอันทำให้เกิดผลเป็นความเสียหายเนื่องจากภาวะมลพิษของน้ำมันนั้นมิใช่ความผิดที่ชัดแจ้งแท้จริง (actual fault) หรือความผิดเฉพาะตัว (privity) ของเจ้าของเรือบรรทุกน้ำมันแล้ว (โปรดดูมาตรา 5 วรรค 2) เจ้าของเรือมีสิทธิจำกัดความรับผิดของตนไว้ได้

ในแต่ละครั้งที่ผู้เหตุเกิดขึ้นโดยคิดจากจำนวนต้นกรอส์ของเรือในอัตราต้นละ 2,000 แพร่งทองคำหรือภายในจำนวนเงินไม่เกิน 210 ล้านแพร่งทองคำ (ไปรคฺฎุมাত্রา 5 วรรค 1) ควบการวางเงินสดหรือให้ธนาคารใดธนาคารหนึ่ง ออกหนังสือค้ำประกันหรือวางหลักประกันอื่นใดต่อศาลหรือต่อเจ้าพนักงานผู้มีอำนาจหน้าที่ของรัฐบาลสมาชิกรัฐใดรัฐหนึ่ง เพื่อจัดตั้งกองทุนขึ้น (ไปรคฺฎุมাত্রา 5 วรรค 3) ซึ่งนอกจากจะมีวัตถุประสงค์เพื่อจำกัดความรับผิดแล้วยังเป็นการเตรียมการล่วงหน้าเพื่อชดเชยค่าสินไหมทดแทนให้แก่ผู้เสียหายหากเจ้าของเรือนั้นพิสูจน์ ขอบเขตความรับผิดของตนได้ไม่สมตามสาระสำคัญประการแรกข้างตน การวางเงินหรือหลักประกันอื่นในการก่อตั้งกองทุนเพื่อจำกัดความรับผิดและเตรียมการล่วงหน้าเพื่อชดเชยค่าสินไหมทดแทนนี้ ทำให้ผู้เสียหายหรือผู้มีสิทธิเรียกร้องให้ชดเชยค่าสินไหมทดแทนหมดสิทธิที่จะบังคับคดีเอาจากกองทรัพย์สินอื่นของเจ้าของเรือ และศาลต้องมีคำสั่งปล่อยไปซึ่งเรือที่ได้ถูกกักหรือยึดไว้ในฐานะทรัพย์สินแห่งสิทธิยึดเหนี่ยว เนื่องจากการใช้สิทธิฟ้องคดีของผู้เสียหายหรือผู้มีสิทธิเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนที่ได้กระทำไปนั้นควย (ไปรคฺฎุมাত্রา 6)

อนึ่งนอกเหนือจากการวางเงินกองทุนเพื่อจำกัดความรับผิดและเพื่อการเตรียมการชดเชยค่าสินไหมทดแทนไว้ล่วงหน้าดังกล่าวแล้วเรือบรรทุกน้ำมันที่มีระวางกว่า 2,000 ตันขึ้นไปและได้จดทะเบียนเรือต่อรัฐบาลสมาชิก ต้องจัดให้มีการค้ำประกันหรือหาหลักประกันทางการเงินอย่างอื่นเพิ่มขึ้นอีกดังที่บัญญัติไว้ในมาตรา 7 วรรค 1 แห่งอนุสัญญา

ประการที่สาม "การดำเนินการสอบสวนพิจารณาและการพิพากษาคดี" ซึ่งบัญญัติไว้ในมาตรา 9 และมาตรา 10 แห่งอนุสัญญานี้ มีความสรุปได้ว่า

การไต่สวนคดีเรียกค่าสินไหมทดแทนความเสียหายอันเกิดขึ้นเนื่องจากภาวะ
มลพิษของน้ำมันจากเรือ ต่อยื่นฟ้องต่อศาลของภูมิกิจรัฐหนึ่งหรือหลายรัฐ ซึ่งมี
การเกิดเหตุขึ้นในดินแดนรวมทั้งทะเลอาณาเขตของภูมิกิจรัฐหนึ่งหรือหลายรัฐ
นั้น และให้บอกกล่าวถึงการไต่สวนคดีนี้เป็นหนังสือไปยังบุคคลผู้ถูกเรียกร้องในเวลา
อันสมควร และในกรณีที่ถูกผู้เป็นเจ้าของเรือไต่ถามเงินเพื่อจัดตั้งกองทุนใน
เขตอำนาจศาลของภูมิกิจใดแล้ว ศาลของภูมิกิจนั้นเท่านั้นที่มีอำนาจพิจารณา
พิพากษาคดีอันเกี่ยวกับการแบ่งสรรและมีอำนาจจัดการเพื่อชดเชยค่าสินไหมทดแทน
จากเงินกองทุนให้แก่ผู้ได้รับความเสียหายหรือผู้มีสิทธิเรียกร้อง (ไปรคมาตรา 9)
ค่าพิพากษานั้นถึงที่สุดของศาลแห่งภูมิกิจที่มีเขตอำนาจมีผลบังคับใช้ในทุกภูมิกิจ
และห้ามมิให้มีการพิจารณาคดีซ้ำในประเด็นเดียวกันนั้นอีกเว้นแต่ เมื่อศาลมีคำ
พิพากษาโดยถูกกลฉ้อฉล หรือเมื่อผู้มีสิทธิเรียกร้องหรือผู้เสียหายมิได้มีหนังสือ
บอกกล่าวตามควรแก่กรณีอันมีผลทำให้ผู้ถูกเรียกร้องไม่อาจต่อสู้คดีได้อย่างเต็มที่
(ไปรคมาตรา 10)

อย่างไรก็ตามแม้ประเทศไทยจะมีอำนาจอาณาเขตทางภูมิศาสตร์ที่ยาวมาก
แต่ในปัจจุบันประเทศไทยก็ยังมีได้เข้าร่วมเป็นภาคีสมาชิกแห่งอนุสัญญาระหว่างประเทศ
ฉบับนี้

ดังที่กล่าวมาทั้งหมดข้างต้นนี้ จึงเห็นได้ว่าในปัจจุบันประเทศอุตสาหกรรมได้
อ้างอิงและนำทั้ง "ทฤษฎีเศรษฐกิจ - สังคม" และ "ทฤษฎีทางกฎหมาย" มาประยุกต์ใช้
ให้เข้ากับสภาพการณ์ของแต่ละประเทศหรือแม้แต่กลุ่มประเทศ เพื่อแก้ไขข้อบกพร่องของ
ระบบกฎหมาย และกำหนดความรับผิดชอบของแหล่งอุตสาหกรรมซึ่งเป็นผู้ก่อหรืออาจก่อให้เกิด
เกิดความเสียหายขึ้นกับสิ่งแวดล้อม อันมีผลสะท้อนตามมาโดยทำให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมเป็น
พิษและประตาคมหรือผู้ได้รับความเสียหายจากการดำเนินกิจการของแหล่งอุตสาหกรรม
นั้น และเพื่อให้ผู้เสียหายได้รับการเยียวยาด้วยค่าสินไหมทดแทนจากต้นเหตุแห่งความ -
เสียหายนั้นโดยระบบและหลักเกณฑ์แห่งกฎหมายที่แน่นอน เพราะถือว่าปัญหาสิ่งแวดล้อม
เป็นพิษอันเนื่องจากแหล่งอุตสาหกรรมที่เกิดขึ้นในสังคม เป็นปัญหาที่บุคคลทุกคนไม่ว่าจะเป็น

รัฐหรือประชาชนเป็นผู้ได้รับความเสียหายร่วมกัน การนำทฤษฎีทั้งสองมาประยุกต์ใช้เพื่อแก้ไข และเยียวยาสังคมของประเทศอุตสาหกรรมดังกล่าวนี้เป็นการปรับปรุงทั้งวิธีดำเนินการกระบวนการ และหลักเกณฑ์ในกฎหมายอันว่าด้วยความรับผิดชอบของแหล่งอุตสาหกรรม รวมตลอดถึงการบัญญัติกฎหมายให้แหล่งอุตสาหกรรมร่วมกันให้หลักประกันเพื่อความปลอดภัยอันอาจเกิดขึ้นแก่ประชาชนในรูปของการจัดตั้งกองทุนทดแทนสิ่งแวดล้อมเป็นพิษขึ้นโดยให้รัฐเป็นหน่วยงานกลางในการรวบรวมเก็บรักษาเงินกองทุนและเป็นผู้ดำเนินการทั้งหลายอื่นเพื่อให้ประชาชนได้รับความเสียหายใหม่ทดแทนเป็นการเยียวยาความปลอดภัยอันเกิดจากพิษภัยของแหล่งอุตสาหกรรมนั้นด้วย สำหรับประเทศไทยซึ่งเป็นประเทศกำลังพัฒนาเพื่อให้โครงสร้างทางเศรษฐกิจและสังคมของประเทศเป็นระบบกึ่งอุตสาหกรรมอย่างสมบูรณ์แบบแคชเมียร์ เคียวกันหลักเกณฑ์แห่งกฎหมายว่าด้วยความรับผิดชอบและวิธีดำเนินการพิจารณาทางแพ่งไม่อาจครอบคลุมถึงการให้การเยียวยาแก่ผู้ที่ได้รับความเสียหายเนื่องจากสิ่งแวดล้อมเป็นพิษได้ทุกกรณี ทั้ง ๆ ที่ประเทศไทยโดยยอมรับ "ทฤษฎีความรับผิดชอบเด็ดขาด" มาบัญญัติไว้ในกฎหมายบางแล้ว เช่น บัญญัติไว้ในบางมาตราของประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บัญญัติไว้ในกฎหมายคุ้มครองแรงงานว่าด้วยกาทดแทนแรงงาน¹ และบัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค พ.ศ. 2522 เป็นต้น นอกจากนี้บทบัญญัติรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2521 ซึ่งเป็นฉบับปัจจุบันของประเทศไทยความในหมวด 5 อันเป็นแนวทางให้รัฐตรากฎหมายและพิจารณาหาทางปฏิบัติอันใดให้เป็นไปตามเจตนารมณ์ของชาติ ได้ปรากฏหลักเกณฑ์แห่ง "ทฤษฎีสติธิในสิ่งแวดล้อม" รวมอยู่ด้วยในมาตรา 65 และมาตรา 69 ดังนั้นจึงเป็นการสมควรที่รัฐต้องพิจารณาถึงการเยียวยาแก่ผู้ที่ได้รับความเสียหายเนื่องจากแหล่งอุตสาหกรรมก่อให้เกิดสิ่งแวดล้อมเป็นพิษด้วยการตรากฎหมายในเรื่องนี้ออกให้บังคับโดยเร็ว เพื่อความเป็นธรรมในสังคมปัจจุบันและในอนาคต

¹สุภาศิริ เสงฆุสธนา, คำบรรยายกฎหมายแรงงาน (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ศรีอนันต์, 2522), หน้า 55-56, 110-130.